

Dosjelost u rimskoj pravnoj tradiciji s posebnim osvrtom na pretpostavku bona fides

Palian, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:742086>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

**REPUBLIKA HRVATSKA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
P R A V N I F A K U L T E T**

Student:

Ivana Palian

Kolegij:

RIMSKO PRIVATNO PRAVO

Naslov diplomskog rada:

**DOSJELOST U RIMSKOJ PRAVNOJ TRADICIJI S POSEBNIM
OSVRTOM NA PRETPOSTAVKU *BONA FIDES***

Mentor:

Prof. dr. sc. Tomislav Karlović

Zagreb, veljača 2023.

Izjava o izvornosti

Ja, Ivana Palian pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ivana Palian, v.r.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. DOSJELOST U RIMSKOM PRAVU.....	3
2.1. Općenito o vlasništvu i načinima stjecanja vlasništva	3
2.2. <i>Usucapio</i> prema Zakoniku XII ploča i u civilnom pravu.....	4
2.3. Uređenje instituta <i>usucapio</i> u klasičnom pravu	7
2.3.1. <i>Res habilis</i> (sposobna stvar).....	8
2.3.2. <i>Usus, possessio</i> (posjed)	10
2.3.3. <i>Tempus</i> (propisano vrijeme posjeda)	11
2.3.4. <i>Iustus titulus/iusta causa</i> (pravni naslov)	12
2.3.5. <i>Bona fides</i> (dobra vjera).....	14
2.3.6. <i>Longi temporis praescriptio</i>	18
2.3.7. <i>Longissimi temporis praescriptio</i>	20
2.4. Dosjelost u Justinijanovu pravu	21
2.4.1. Općenito o izmjenama u doba Justinijana	21
2.4.2. Vrste dosjelosti u doba Justinijana.....	23
3. DOSJELOST U SUVREMENOM HRVATSKOM PRAVU	26
3.1. Pravna osnova vlasništva i njegova definicija.....	26
3.2. Dosjelost i njezine vrste	28
3.2.1. Redovita dosjelost.....	30
3.2.1.1. Poštenu posjed	31
3.2.1.2. Zakonit posjed	33
3.2.1.3. Istinit posjed	34
3.2.2. Izvanredna dosjelost.....	35
4. ZAKLJUČAK.....	36
5. POPIS LITERATURE.....	38

1. UVOD

Za vlasništvo možemo reći da je to jedan od najvažnijih pravnih instituta koji nositelju takvoga prava daje najširi spektar ovlasti, što obuhvaća i njegovu zaštitu prema trećima. Vlasnik stoga na raspolaganju ima nekoliko tužbi, kako zbog uznemiravanja u izvršavanju svojih vlasničkih ovlasti tako i u slučaju bespravnog posjedovanja vlasnikove stvari.¹ Pritom je ključno dokazati da je tužitelj upravo i vlasnik, a osim spomenutih tužbi, osoba može podići i tužbu za utvrđivanje prava vlasništva, čime dolazimo i do teme ovoga rada, jednog od najčešćih načina originarnog stjecanja vlasništva i temelja na kojem će se zahtijevati utvrđenje postojanja prava vlasništva – dosjelosti.² Naime, dosjelost je „stjecanje prava vlasništva na temelju posjedovanja stvari kroz zakonom određeno vrijeme“, a s ciljem usklađivanja faktičnog s pravnim stanjem.³ Dosjelost kao način stjecanja vlasništva posebice ima važnu ulogu pri rješavanju pitanja vlasništva na selima s obzirom na to da ljudi nisu provodili uknjižbe novih vlasništva pa bi time dolazilo do situacije da je uknjiženi vlasnik neke zemlje osoba koju stvarni posjednici niti ne poznaju.⁴ S obzirom na to da osoba za koju se smatra da je stvarni vlasnik nije u mogućnosti dokazati niz prednika, ona će biti u mogućnosti podnijeti tužbu za utvrđenje vlasništva te u konačnici na temelju sudske odluke ishoditi uknjižbu svoga vlasništva.⁵ Pritom treba napomenuti da bez obzira što pravni učinci dosjelosti ispunjenjem svih pretpostavki nastupaju *ipso iure*, sud na tako nešto nikada ne pazi *ex officio* već isključivo na zahtjev ovlaštene osobe.⁶

O važnosti instituta dosjelosti govori već i činjenica kako je on uređen još u rimskom pravu u doba Zakonika XII ploča (451.-450. g. pr. Kr.). Prema Zakoniku se dosjelost (*usucapio*) temeljila na samoj činjenici posjedovanja kroz određeno vrijeme, no ipak su već i tada postojala određena ograničenja. Općenito, s konsolidacijom vlasničkih i zemljišnih odnosa, došlo je do proširenja

¹ Opširnije vidi u: Jurin Bakotić, V., *Građanskopravna zaštita prava vlasništva i njeno ostvarivanje pred sudom*, Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, br. 1-2, 2014., str. 146.

² „Tužitelj može u tužbi tražiti da sud utvrdi postojanje odnosno nepostojanje kakva prava ili pravnog odnosa...“ Zakon o parničnom postupku (u daljnjem tekstu: ZPP), Narodne novine, br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, čl. 187.

³ Klarić, P.; Vedriš, M., *Građansko pravo, Opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo*, XIV. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2014., str. 275.

⁴ *Ibid.*, str. 275.

⁵ Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (dalje u tekstu: ZV), Narodne novine, br. 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14, 81/15, 94/17, čl. 127. st. 1.

⁶ Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković Z., *Stvarno pravo*, Svezak prvi, II. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2007., str. 557.

kruga pretpostavaka, o kojima su vrlo opširno pisali klasični pravници. Uz to, u klasičnom dobu se zbog širenja Carstva, a vezano uz poseban režim zemljišta u Italiji s obzirom na ona u provincijama, uz *usucapio* uvodi i njemu sličan institut *longi temporis praescriptio*. Justinijan je pak navedena dva instituta spojio u jedan; redovita dosjelost, dok je kao poseban institut, općeg prigovora zastare, regulirao *longissimi temporis praescriptio*.⁷

Kroz ovaj rad obradit ćemo razvitak instituta dosjelosti od njegovih početaka u rimskom pravu, prateći njegovo uređenje u civilnom pravu, zatim kroz klasično i Justinijanovo pravo, dok će u konačnici biti izloženo kako je on zakonski uređen u suvremenom hrvatskom zakonodavstvu. Posebnu pozornost posvetit ćemo pretpostavci *bona fides* (dobra vjera) koja je ključna za stjecanje vlasništva dosjedanjem, a tome u prilog upravo ide činjenica da bez poštenja prilikom stjecanja posjeda nije moguće steći vlasništvo ni redovitom niti izvanrednom dosjelošću. Riječ je o elementu za čije je potpuno razumijevanje važno shvatiti njegovu primjenu u praksi te kako se on točno manifestira kroz određene slučajeve. U skladu s time, bit će analizirani izabrani slučajevi iz rimskog prava, a kako se i danas u suvremenom pravu u velikoj mjeri oslanjamo na sudsku praksu iz koje je najlakše shvatiti konkretno značenje i primjenu, u radu ćemo također istaknuti i primjere rješenja hrvatskih sudova.

⁷ Eisner, B.; Horvat, M., *Rmsko pravo*, Zagreb, 1948., str. 255.

2. DOSJELOST U RIMSKOM PRAVU

2.1. Općenito o vlasništvu i načinima stjecanja vlasništva

Općenito, vlasništvo se definira kao skup apsolutnih i isključivih prava nad određenom imovinom koju vlasnik ima pravo rabiti, koristiti i otuđiti.⁸ U pravilu se vlasništvo i posjed nalaze ujedinjeni kod jedne osobe, no ponekad je moguće da osoba koja je vlasnik nije ujedno i posjednik te stvari, i obratno. U takvim slučajevima vlasniku se omogućava upotreba pravnih sredstva u svrhu povrata posjeda stvari.⁹ Zakonik XII ploča kao osnovni izvor civilnog prava ne definira vlasništvo, no, kako prenose kasniji pravници, navodi oblike stjecanja, u prvom redu *manicipatio* i *in iure cessio*.¹⁰ Riječ je o derivativnim načinima stjecanja vlasništva jer se kod njih vlasništvo stječe odnosno izvodi iz prava prethodnika, tj. do stjecanja dolazi prijenosom vlasništva od dosadašnjeg vlasnika na novog vlasnika temeljem pravnog posla.¹¹ Za razliku od derivativnog, razlikujemo i originarne načine stjecanja vlasništva kada se vlasništvo stječe neovisno od prava prethodnika pa čak i neovisno o tome je li stvar uopće imala vlasnika.¹² Prema kasnijim navodima Cicerona i Gaja, Zakonik XII ploča navodi jedan od originarnih načina stjecanja vlasništva, *usucapio*:

Tab. VI, 3: „*Usus actoritas fundi biennium est; ceterarum rerum omnium annuus est usus.*“¹³

Iz navedene odredbe proizlazi kako je za stjecanje vlasništva dosjedanjem određen rok od dvije godine za zemljišta, dok za sve ostale stvari ono iznosi godinu dana. Možemo zaključiti kako su to iznimno kratki rokovi, a prema navodima Diosdia takvi rokovi su određeni zato što se Rim teritorijalno i populacijski smatrao malenom sredinom te se upravo zbog toga smatralo da vlasnik ima dovoljno vremena da poduzme odgovarajuće mjere u svrhu povrata zemljišta ili neke druge stvari.¹⁴

⁸ Vlastiti prijevod prema: Riggsby, A. M., *Roman Law and the Legal World of the Romans*, Austin, 2010., str. 136.

⁹ Opširnije vidi u: Petrak, M., *Koncepcija generalne vindikacijske tužbe u rimskoj pravnoj tradiciji i de lege ferenda*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 63, br. 5 – 6, 2013., str. 1037-1062.

¹⁰ Romac, A., *Izvori rimskog prava. Latinski tekstovi s prijevodom*, Zagreb, 1973., str. 23.

¹¹ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 7, str. 238.

¹² *Ibid*

¹³ Tab. VI, 3: „Dosjelost je za zemljište dvije godine, a za sve ostale stvari dosjelost je jedna godina.“ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 10, str. 23.

¹⁴ Diosdi, G., *Ownership in ancient and preclassical Roman law*, Budimpešta, 1970., str. 147.

Definirajući originarne i derivativne načine stjecanja vlasništva moramo spomenuti kako rimsko pravo nije razlikovalo takvu podjelu, ali znajući za navedenu razliku između spomenutih ipak možemo podijeliti načine stjecanja tako da pod derivativne načine navedemo: *manicipatio* (svečani pravni čin), *in iure cessio* (prividna parnica), *traditio* (neformalna predaja stvari), *legatum per vindicationem* (odraz posljednje volje; prijenos vlasništva zapisom), *adiudicatio* (diobna parnica; prijenos vlasništva uz naknadu), *venditio sub hasta* (stjecanje od države) i *ex lege* (stjecanje po samom zakonu). Za razliku od originarnih, derivativni načini jesu: *occupatio* (okupacija), *nalaz blaga*, *accessio* (prirast), *specificatio* (prerađivanje stvari), *commixtio i confusio* (miješanje krutih stvari i tekućina), *fructus* (stjecanje plodova) i *usucapio* (dosjelost).¹⁵

2.2. *Usucapio* prema Zakoniku XII ploča i u civilnom pravu

Usucapio je pripadala među institute *ius civile*, karakteristične za rimsko pravo, no može se odmah reći da su u Babilonu postojali instituti slični institutu *usucapio*, no za koje ne postoje naznake da bi bili srodni niti da bi imali utjecaja na razvitak dosjelosti u periodu razvijanja rimskog prava, dok se za grčko pravo ni ne navode.¹⁶ Prema tome, u rimskom pravu nije postojala podloga iz prijašnjih sustava te se može zamijetiti postupan razvoj instituta s obzirom na to da se nije gradio po uzoru na već postojeći ili barem njemu sličan institut, već se sve „gradilo iz temelja“. Iako ostale pretpostavke osim jednogodišnjeg i dvogodišnjeg posjedovanja prema Tab. VI, 3 nisu bile

¹⁵ Opširnije vidi u: Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 7, str. 238-254.

¹⁶ (Lipit Ištar, 1930. – 1900. g. p. n. e., čl. 18.): „Ako vlasnik ili vlasnica imanja ne plaćaju porez, a stranac ga plaća, za tri godine imanje vlasniku ne smije biti oduzeto. Poslije toga, imanje će dobiti onaj tko plaća porez na njega, a prethodni vlasnik imanja neće moći ništa zahtijevati.“ Prema: Katančević, A. B., *Bona fides kao uslov uzukapije u klasičnom rimskom pravu*, Beograd, 2012., str. 17.

(Hamurabijev zakonik, 1792. – 1750. g. p. n. e., čl. 30): „Ako bilo teško ili lako naoružani ilku zbog svoje službe napusti svoje polje svoj voćnjak i svoju kuću te pobjegne a kasnije drugi zaposjede njegovo polje, voćnjak i kuću te vrši njegovu obvezu kroz tri godine, ako se on vrati i hoće obrađivati svoje polje, voćnjak i kuću, to mu neće biti dato; onaj tko zaposjeda i vrši njegovu obvezu sam će je i vršiti.“ Prema: Kurtović, Š., *Hrestomatija opće povijesti prava i države, I. knjiga, Stari i srednji vijek*, Zagreb, 1999., str. 30.

Iako je, prema Katančeviću, u prvom slučaju svrha odredbe poticanje plaćanja poreza, a u drugom slučaju osiguranje dovoljnog broja vojnika, ipak možemo uočiti neke razlike s institutom dosjelosti. Naime u navedenim slučajevima vidimo potrebu usklađivanja faktičnog s pravnim stanjem. U prvom slučaju, neovisno što se potiče plaćanje poreza, ipak možemo uočiti kako dolazi do promjene vlasnika te stjecanja vlasništva neovisno o vlasništvu prethodnika. Isto tako, možemo primijetiti kako jedino možemo izdvojiti dvije pretpostavke: plaćanje poreza i protek roka od tri godine. U drugom slučaju je također propisan rok od tri godine, ali detaljnije pretpostavke nisu bile uređene, poput uvjeta dobre vjere.

Za grčko pravo vidi Maffi, A., *Family and Property Law*, u: Gagarin, M.; Cohen, D. (ur.), *The Cambridge Companion to Ancient Greek Law*, Cambridge, 2005., str. 254 – 266.

uređene¹⁷, a samim Zakonikom postavljen je relativno kratak rok posjedovanja, iz općeg ustroja te kasnijih rasprava može se zaključiti da je sam posjed morao biti kontinuiranog trajanja bez prekida. Ako bi posjednik izgubio posjed te ga kasnije ponovno uspostavio, računanje dvogodišnjeg odnosno jednogodišnjeg roka počelo bi iznova jer nije bilo moguće zbrajanje dva vremenska perioda posjedovana.¹⁸

Neovisno što Zakonikom XII ploča nisu bile detaljno uređene pretpostavke za stjecanje vlasništva dosjelošću, samim Zakonikom su bila uređena stanovita ograničenja glede takvog načina stjecanja vlasništva. Prvo od njih se odnosi na neprijatelje (Tab. VI, 3): „*Adversus hostem aeterna auctoritas*.“¹⁹ *Auctoritas* u ovome smislu riječi odnosi se na stalnu mogućnost potraživanja stvari natrag od stranca pa iz navedenog možemo proizvesti zaključak kako dosjelost kao način stjecanja vlasništva nije bio dostupan strancima, već se stvar uvijek mogla potraživati od njih.

Dugo je ograničenje koje prenosi Gaj u svojim Institucijama, a riječ je o zabrani dosjedanja ukradenih stvari (Tab. VIII, 17): „*Furtivam (rem) les XII tab. usucapi prohibet*.“²⁰ U skladu s time, kao i prema kasnijim navodima, smatralo se kako je već Zakonikom XII ploča uvedena zabrana dosjedanja ukradenih stvari, no s obzirom na kasnije zakone usmjerene na isti cilj o navedenom postoje dvojbe, a jedino je sigurno da je navedenu zabranu regulirala *lex Atinia* donesena početkom 2. st. pr. n. e.²¹ Njome je isključena mogućnost stjecanja vlasništva od nevlasnika, a posebice glede pokretnih stvari zato što se zahtijevalo da vlasnik barem na neki način sudjeluje u njezinom otuđenju.²²

Neovisno pak o tome uzmemo li istinitom činjenicu da je Zakonik XII ploča prvi uveo zabranu dosjedanja ukradenih stvari ili da to po prvi put uvodi tek *lex Atinia*, moramo istaknuti kako osim navedene zabrane, *lex Atinia* navodi mogućnost kada je to ipak moguće. To je onda kada se stvar ponovno vrati u ruke okradenoga odnosno po kasnijem shvaćanju u ruke vlasnika.²³

¹⁷ Kako navodi Diosdi, postoje mišljenja prema kojemu su pretpostavke *bona fides* i *iusta causa* plod civilnog prava (Lombardi), većina je to odbila smatrajući da u to doba *bona fides* općenito još nije bila relevantna niti je mogla biti pretpostavka za dosjedanje. Usp. Diosdi, G., *op. cit.* u bilj. 14, str. 146.

¹⁸ Vidi: Buckland, W.W.; Stein, P., *A Text-book of Roman Law from Augustus to Justinian*, Third edition, Cambridge, 1963., str. 242.

¹⁹ Tab. III, 7: „Prema strancu, neka *auctoritas* bude vječita.“ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 10, str. 21.

²⁰ Tab. VIII, 17: „Zakonik XII ploča zabranjuje dosjelost ukradenih stvari.“ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 10, str. 27.

²¹ *Ibid.*

²² Diosdi, G., *op. cit.* u bilj. 14, str. 146.

²³ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 7, str. 255.

D. 41, 3, 4, 6 (*Paulus libro 54 ad edictum*): „*Quod autem dicit lex Atinia, ut res furtiva non usucapiatur, nisi in potestatem eius, cui subrepta est, revertatur, sic acceptum est, ut in domini potestatem debeat reverti, non in eius utique, cui subreptum est. Igitur creditori subrepta et ei, cui commodata est, in potestatem domini redire debet.*“²⁴

Konkretno, iz navedenog teksta proizlazi da se ukradena imovina ne može dosjedati te niti ispunjavanjem svih potrebnih pretpostavki ne može doći do stjecanja vlasništva nad tom stvari sve dok se ta stvar ne vrati u ruke vlasnika. Navedenu odredbu je potrebno shvatiti tako da se tako ukradena stvar može dosjesti od strane trećega tek onda kada se vrati isključivo u posjed vlasnika te se ista na odgovarajući način stekne od vlasnika (naprimjer neformalnom predajom stvari). Iz navedenog proizlazi da ne samo da lopov ili nasilni posjednik ne mogu dosjesti neku stvar, nego to ne može niti osoba koja u dobroj vjeri stvar kupila od njih.²⁵

Lex Plautia de vi donesena između 78. – 63. g. pr. n. e. zadržala je pravilo o zabrani dosjelnosti ukradenih stvari, a s njima je izjednačila i silom oduzete stvari. Takvo uređenje potvrdila je i *Lex Iulia de vi* koja je donesena 23. g. pr. Kr. za vrijeme Augusta, uz kojega se veže i ograničenje prema *Lex Iulia de fundo dotali* glede miraznih italskih zemljišta.²⁶ Uz to, smatra se da su prema civilnom pravu od mogućnosti stjecanja vlasništva dosjelošću izuzete bile još neke stvari, a to su: komad zemlje, u biti međa, u širini od pet stopa između susjednih zemljišta, prostor pred grobovima i urnama koje sadrže pokojnikov pepeo, *res mancipi* otuđene po ženi bez *auctoritas tutoris*.²⁷

Ius civile priznavalo je samo jedan tip vlasništva, a to je *dominium ex iure Quiritium* (kviritsko vlasništvo), koji je bio dostupan isključivo rimskim građanima.²⁸ Uzimajući u obzir da

²⁴ D. 41, 3, 4, 6: „Ali ono što lex Atinia kaže, da se ukradena imovina ne može dosjedati osim ako se ona ne vrati onome kome je ukradena, treba shvatiti na sljedeći način: imovina se mora vratiti pod kontrolu vlasnika, a ne pod kontrolu onoga od koga je imovina ukradena. To znači da se imovina, koja je ukradena od vjerovnika ili od osobe kojoj je stvar posuđena, mora vratiti pod kontrolu vlasnika.“ Hausmaninger, H.; Gamauf, R., *A Casebook on Roman property law*, Beč, 2003., str. 124.

²⁵ Inače, krađa je u rimskom pravu imala dosta šire značenje, o čemu više vidi u: Mousourakis, G., *Fundamentals of Roman Privat Law*, Berlin, Heidelberg, 2012., str. 135.

²⁶ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 7, str. 255. Za *Lex Iulia de fundo dotali* i ograničenja vidi: Horvat, M.; Petrak, M., *Rimsko pravo*, XVII. Izmijenjeno i dopunjeno stanje, Zagreb, 2022., str. 87, 174.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Postojala su tri uvjeta da bi osoba mogla steći *dominium ex iure Quiritium*: 1. osoba je morala posjedovati *commercium* (samo rimski građani), 2. sposobna stvar za privatno vlasništvo i 3. imovina je morala biti stečena na odgovarajući način. Vlastiti prijevod prema: Du Plessis, P. J., *Borkowski's Textbook on Roman Law*, Sixth Edition, Oxford, 2020., str. 158.

je za njegov prijenos na najvažniji stvarima bilo potrebno izvršiti odgovarajuće forme, jasno je da je sa širenjem Rima to bilo sve teže te je i uloga *usucapio* bila sve veća. Pritom se može zaključiti kako je civilno pravo uredilo stjecanje vlasništva dosjelošću na dosta jednostavan način, odgovarajući vremenu širenja rimske vlasti, kada još ne postoji tolika unutrašnja „konkurencija“ među samim rimskim građanima, ili bar njegovim bogatijim slojevima. Rastom Republike te povećanjem broja stanovnika, kao i s nemirima u posljednjem stoljeću prije Krista, s faktične strane, kao i prodiranjem načela *bona fides* u kasnom republikanskom pravu, vjerojatno se počelo postavljati pitanje je li jednogodišnji odnosno dvogodišnji rok dovoljno opravdanje za zauzimanje određenog zemljišta ili druge stvari te naknadno kao temelj za podizanje tužbe za povrat posjeda zemljišta ili neke druge stvari. Tijekom klasičnog doba tako dolazi do uvođenja pretpostavki koje su na neki način otežavale stjecanje vlasništva dosjelošću, a cilj postaje ograničiti takav način stjecanja vlasništva na samo one situacije kada se tako ne vrijeđaju interesi bivšeg vlasnika.²⁹ Razlog tome je upravo i sama činjenica da je širenjem Rima došlo i do povećanja robnog prometa, kao i do povećane koncentracije privatnog vlasništva u rukama ograničenog broja osoba zbog čega se polako razvijala ideja kako samo puko posjedovanje objekta više nije dostatno za stjecanje vlasništva.³⁰

2.3. Uređenje instituta *usucapio* u klasičnom pravu

Institut *usucapio* omogućavao je da posjednik tuđe stvari protekom odgovarajućeg roka postane vlasnikom te stvari. On više manje služi kao „upozorenje“ vlasnicima da budu budni s obzirom na to da u slučaju neodržavanja zemljišta ili zanemarivanja stoke bilo koja osoba ih može uzeti u posjed te obrađivanjem zemljišta ili uzgajanjem stoke steći vlasništvo nad njima. Upravo zbog toga pojavljuje se i regula koja propisuje „*iura vigilantibus scripta*“ („prava su pisana za budne“).³¹ Međutim, kako je prethodno rečeno, kroz klasično pravo pojavljuje se niz posebnih pretpostavki koje je posjednik trebao ispuniti kako bi uopće došlo do stjecanja vlasništva dosjelošću, a upravo iz razloga kako bi se spriječile raznorazne zlouporabe i izigravanja prava. Također, jedan od razloga pooštavanja uvjeta za stjecanja vlasništva dosjelošću nalazi se u

²⁹ Diosdi, G., *op. cit.* u bilj. 14, str. 147. – 148.

³⁰ Vizner, B., *Komentar Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima*, Zagreb, 1980., str. 176.

³¹ Horvat, M.; Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 26, str. 170 – 172.

pretvaranju pretorskog, odnosno bonitarnog vlasništva u kviritsko. Naime, civilno pravo zahtijevalo je da prodavatelj neku *res mancipi*³² prenese na kupca isključivo mancipacijom ili *in iure cessio*om, svečano i javno uz sudjelovanje drugih građana ili magistrata, no čest je bio slučaj da bi prenošenje stvari uslijedilo tradicijom koja je bila nejavna i nesvečana. Samim time ne bi došlo do stjecanja vlasništva te bi prodavatelj ostao vlasnikom određene stvari i istu bi bio u mogućnosti potraživati od kupca. Glavni način trajnog rješavanja takve situacije bila je upravo *usucapio* jer bi kupac nakon proteka predviđenog roka, ako je držao stvar cijelo vrijeme kod sebe u posjedu, stekao kviritsko vlasništvo, dok bi u međuvremenu, od kraja Republike, bio zaštićen sa *actio Publiciana*.³³

U nastavku ćemo detaljnije izložiti pet pretpostavki koje je potrebno ispuniti kako bi posjednik mogao postati vlasnikom u klasičnom rimskom pravu: sposobna stvar, naslov, posjed, propisano vrijeme posjeda i dobra vjera. Poseban naglasak bit će stavljen na pretpostavku *bona fides* s obzirom na njenu važnost u rimskom pravu, kao i na suvremeno hrvatsko pravo u kojem se ona i danas zahtijeva, a predmetom je različitih tumačenja kada je riječ o konkretnim slučajevima.

2.3.1. *Res habilis (sposobna stvar)*

Da bi osoba mogla steći vlasništvo na nekoj određenoj stvari, čak i na neki drugi način, bilo je važno da takva stvar bude podobna za stjecanje vlasništva. Za shvaćanje sposobnosti stvari za stjecanje vlasništva nad njom važna nam je podjela stvari na *res corporales* (tjelesne) i *res incorporales* (netjelesne). O njihovoj razlici govori Gaj u svojim Institucijama:

Gai, Inst. 2, 12 – 14: „12. *Quaedam praeterea res corporales sunt, quaedam incorporales. 13. Corporales hae sunt, quae tangi possunt, velut fundus, homo, vestis, aurum, argentum et denique aliae res innumerabiles. 14. Incorporales sunt, quae tangi non possunt, qualia sunt*

³² Stvari koji su se prema civilnom pravu mogle prenositi na drugoga isključivo samo formalnim i svečanim pravnim poslovima odnosno putem *mancipatio* i *in iure cessio*, dok su se *res nec mancipi* mogle prenositi pukom tradicijom (predajom stvari) ili putem *in iure cessio*. Usp. Capogrossi Colognesi L., *Ownership and power in Roman law* u: Du Plessis, P. J.; Ando, C.; Tuori, K., *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, Oxford University Press, New York, 2016., str. 524 – 525.

³³ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 7, str. 232.

*ea, quae in iure consistunt, sicut hereditas, ususfructus, obligationes, quoquo modo contractae.*³⁴

Iz samoga teksta možemo zaključiti kako su tjelesne stvari one koje se fizički mogu dotaknuti, a netjelesne stvari su one koje se ne mogu dotaknuti. Tjelesne stvari su naprimjer zemljište, rob, zlato i srebro dok su netjelesne stvari prava, a to su naprimjer neke obveze. S obzirom na to da netjelesne stvari nije moguće fizički posjedovati one ne mogu biti objektom stjecanja nekih oblika vlasništva, a o navedenom nam također govori Gaj:

D. 41, 1, 43, 1 (*Gaius libro 7 ad edictum provinciale*): „*Incorporales res traditionem et usucapionem non recipere manifestum est.*“³⁵

Iz navedenog teksta proizlazi kako netjelesne stvari nisu podobne za stjecanje putem *traditio* i *usucapio*. Razlog tome je upravo činjenica da netjelesne stvari nije moguće fizički uzeti kako bi započeo posjed³⁶, a stoga nisu ni podobne za stjecanje vlasništva dosjelošću zato što se posjedovanje stvari smatra pretpostavkom da bi osoba na takav način mogla steći vlasništvo.

Nadalje, iz mogućnosti stjecanja vlasništva dosjelošću su isključene *res extra commercium*, odnosno one stvari nad kojima nije bilo moguće steći privatno vlasništvo te koje nisu mogle biti predmetom pravnog prometa između rimskih građana. Takve stvari još su se nazivale *res extra nostrum patrimonium*, a takvima su se smatrale *res sacrae, religiosae, sanctae* (svete i vjerske stvari) te *res communes* i *res publicae* (zrak, more, obala, ceste, tržnice). Također, dosjesti se nisu mogla niti pokrajinska zemljišta iz razloga što su se ona smatrala državnim vlasništvom te kao takva nisu bila podobna za stjecanje privatnog vlasništva (no, vidi kasnije *longi temporis praescriptio*).³⁷ Kviritsko vlasništvo moglo se steći isključivo na italskim zemljištima i to samo u korist rimskih građana, a takvo ograničenje postojalo je sve do Justinijana. Isto tako, dosjedati su se mogle samo one pokretne stvari koje su mogle biti predmetom kviritskog vlasništva.³⁸ Osim

³⁴ Gai, Inst. 2, 12 – 14: „Pored toga, neke su stvari tjelesne, a neke netjelesne. (13) Tjelesne su one koje se mogu dotaknuti, kao što su zemljište, rob, odjeća, zlato, srebro, i konačno druge bezbrojne stvari. (14) Netjelesne su stvari one koje se ne mogu dotaći, kao što su one koje se sastoje od prava, poput ostavine (nasljedstva), plodouživanja i obveza, na bilo koji način zaključenih.“ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 10, str. 196 – 197.

³⁵ „Očito je da se netjelesne stvari ne mogu stjecati putem tradicije i dosjelošti.“ *Ibid.*

³⁶ Mousourakis, G., *op. cit.* u bilj. 25, str. 121 – 122.

³⁷ *Ibid.*, str. 120, 121 i 134.

³⁸ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 7, str. 259.

navedenih, kao što je već ranije spomenuto u civilnom pravu, a što je održano i dalje u klasičnom pravu, nisu su mogle dosjesti ni *res furtivae* (ukradene stvari) niti *res vi possessae* (silom otete stvari), te italska mirazna zemljišta, dok su kasnije još pridodane stvari cara i fiska.³⁹

2.3.2. *Usus, possessio (posjed)*

Kao što je već spomenuto, sam posjed nije ujedno i dokaz vlasništva. Naime, moguće je da neka osoba drži određenu stvar u posjedu, ali da ujedno i nije vlasnik te stvari. Rimsko pravo postavilo je jasno razliku između posjeda i vlasništva gdje se posjed promatra kao faktično stanje, a vlasništvo kao pravno stanje. Bez obzira na vlasništvo, ne smijemo zanemariti važnost posjeda jer on čini temelj instituta *usucapio*.⁴⁰ Stjecanje posjeda je temelj za stjecanje vlasništva dosjelošću, no njegovo oduzimanje će biti razlog zbog čega do stjecanja neće doći. Paulo tako piše o prekidu posjeda uzurpacijom:

D. 41, 3, 2 (*Paulus libro 54 ad edictum*): „*Usurpatio est usucapionis interruptio...*“⁴¹

Usurpatio jest u konkretnom kontekstu pojam koji označava prekid dosjelogosti. Naime, posjed je morao biti kontinuiranog trajanja inače bi se dati potrebni rok morao računati ispočetka od trenutka ponovnog stjecanja posjeda.⁴² S obzirom na to da posjed inače definiramo kao fizičku kontrolu tjelesnog objekta (*corpus*) uz mogućnost isključenja svih ostalih iz takve kontrole⁴³, uzurpacija bi nastupila tek onda kada bi došlo do efektivnog gubitka posjeda.⁴⁴ Upravo zbog navedenoga, samim podizanjem vlasničke tužbe ne bi dolazilo do uzurpacije.⁴⁵

Kroz razvoj rimskog prava koristili su se različiti nazivi za posjed, a razlika se očituje u civilnom i klasičnom pravu. Zakonik XII ploča tako je posjed nazivao *usus*, dok se u klasičnom dobu označava kao *possessio* ali je značenje ostalo isto.⁴⁶

³⁹ Du Plessis, P. J., *op. cit.* u bilj. 28, str. 190.

⁴⁰ Vidi: Baldus, C., *Possession in Roman Law* u: Du Plessis, P. J.; Ando, C.; Tuori, K., *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, Oxford University Press, New York, 2016.

⁴¹ D. 41, 3, 2: „Usurpatio je prekid dosjelogosti...“ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 10, str. 240. – 241.

⁴² Du Plessis, P. J., *op. cit.* u bilj. 28, str. 188.

⁴³ Mousourakis, G., *Roman Law and the Origins of the Civil Law Tradition*, Auckland, 2015., str. 124. – 125.

⁴⁴ Romac, A., *Rimsko pravo*, V. izdanje, Zagreb, 1994., str. 169.

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 7, str. 257.

2.3.3. Tempus (*propisano vrijeme posjeda*)

Kada kažemo da je posjed temeljna pretpostavka, uz to je vrlo važan i određeni vremenski period trajanja posjeda odnosno provođenja fizičke vlasti na određenoj stvari ili zemljištu. Zakonik XII ploča odredio je da posjed zemljišta mora postojati kroz period od dvije godine, dok posjed ostalih stvari godinu dana, a navedeno pravilo zadržano je i kasnije u klasičnom dobu.⁴⁷ Takvo provođenje fizičke vlasti, kao što je već spomenuto, moralo je biti ostvareno u jednoj osobi, bez prekida, no ipak su bile priznate određene iznimke. Jedna od njih odnosila se na nasljedstvo, o čemu Paulo piše sljedeće:

D. 41, 3, 31, 5 (*Paulus libro 32 ad Sabinum*): „*Vacuum tempus, quod ante aditam hereditatem vel post aditam intercessit, ad usucapionem heredi procedit.*“⁴⁸

U navedenom tekstu sadržana je iznimka od kontinuiranog trajanja posjeda odnosno navodi se slučaj kada je ipak moguće pribrajanje vremena kada nitko nije bio u posjedu ili posjeda prethodnog posjednika kod nasljedstva. Naime, ovdje je konkretno riječ o tome da se nasljedniku pribraja u vrijeme posjeda i period kada on nije imao faktičnu vlast na stvari, kako prije prihvata nasljedstva, tako i poslije, no uz pretpostavku na koju upućuje riječ *vacuum*, da nitko drugi nije bio u posjedu te stvari, kada bi bila moguća *usucapio pro herede*. Uz ovo pravilo u uračunavanju vremena (*accessio possessionum or temporum*) prije početka faktične vlasti, treba reći kako je izgrađeno i pravilo prema kojemu u slučaju da osoba koja je trebala steći vlasništvo dosjelošću premine prije isteka potrebnog roka, nasljednik će samo nastaviti s posjedom te će mu se uračunati prethodno posjedovanje od strane ostavitelja.⁴⁹ Kako bi u konačnici došlo do stjecanja vlasništva, i nadalje su kao pretpostavke bile važne *iusta causa i bona fides*, ali od strane ostavitelja.⁵⁰

⁴⁷ Sama kratkoća trajanja posjeda objašnjava se činjenicom da su tada bile drugačije okolnosti nego sada trenutno upravo iz razloga što je u rimsko doba država bila manja, a kontrola na zemljištima veća. Usp. Buckland, W.W.; Stein, P., *op. cit.* u bilj. 18, str. 242.

⁴⁸ D. 41, 3, 31, 5: „Vrijeme što je prošlo prije prihvaćanja nasljedstva odnosno nakon prihvaćanja; priznaje se nasljedniku u dosjelost.“ Prijevod prema: Brajković, L., *Stjecanja prava vlasništva dosjelošću*, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, vol. 55, br. 107, 2021., str. 46.

⁴⁹ Mousourakis, G., *op. cit.* u bilj. 25, str. 135.

⁵⁰ Horvat, M.; Petrak M., *op. cit.* u bilj. 26, str. 177.

2.3.4. *Iustus titulus/iusta causa (pravni naslov)*

Kako bi moglo doći do stjecanja vlasništva dosjelošću bilo je potrebno i da je osoba određenu stvar stekla na temelju valjanog pravnog naslova, poput kupoprodaje, nasljeđivanja, darovanja i tako dalje, koje su bile usmjerene na stjecanje vlasništva, no nešto drugo nije bilo u redu da bi osoba odmah stekla pravo vlasništva, već joj je za to bila potrebna *usucapio*. *Iustus titulus*, odnosno *iusta causa* razlikovala se ovisno o tome je li došlo do originarnog ili derivativnog stjecanja posjeda stvari. U slučaju originarnog stjecanja vlasništva, *iusta causa* sastojala se u činu samovoljnog uzimanja stvari u posjed, na primjer u slučaju napuštene stvari, no pri čemu stjecatelj nije odmah stekao vlasništvo jer je bila riječ o *res mancipi*, a *occupatio* je kao forma *ius gentium* bila neprimjereni način stjecanja kviritskog vlasništva. Kod derivativnog stjecanja vlasništva *iusta causa* sastojala se u pravnom aktu, npr. kupoprodaji, darovanju i slično. Tek u spomenutim uvjetima došlo bi do dosjedanja i do mogućnosti stjecanja vlasništva putem instituta *usucapio*.⁵¹

D. 41, 3, 27 (*Ulpianus libro 31 ad Sabinum*): „*Celsus libro trigensimo quatro errare eos ait, qui existimarent, cuius rei quisque bona fide adeptus sit possessionem, pro suo usucapere eum posse nihil referre, emerit nec ne, donatum sit nec ne, si modo emptum vel donatum sibi existimaverit, quia neque pro legato neque pro dote usucapio valeat, si nulla donatio, nulla dos, nullum legatum sit.*“⁵²

U navedenom tekstu Celzo ističe kako postojanje dobre vjere nije dovoljno za stjecanje vlasništva dosjelošću već ističe važnost postojanja valjanog pravnog naslova koji mora biti stvaran i mora se moći dokazati. Dakle nije bilo dovoljno samo misliti odnosno pretpostaviti da je, primjerice, kupoprodaja postojala, ona se uistinu morala dogoditi. Ako bi netko u dobroj vjeri posjedovao stvar, on tu stvar ne bi mogao steći u vlasništvo dosjelošću ako temelj takvog posjedovanja ne bi bila stvarna *iusta causa*.

⁵¹ *Ibid.*

⁵² D. 41, 3, 27: „Celzo u trideset četvrtoj knjizi kaže da griješe oni koji misle da mogu svaku stvar koju posjeduju u dobroj vjeri dosjedati, bez obzira na to jesu li je kupili, primili kao dar, ako su samo smatrali da su ju kupili ili primili kao dar zato što nema mjesta dosjelosti ni po osnovi legata, ni dara, ni miraza, ako zapravo nije bilo dara, miraza, legata.“ Prijevod prema: Hausmaninger, H.; Gamauf, R., *op. cit.* u bilj. 24, str. 147.

Celzo tako iznosi stav protivan stjecanju vlasništva na temelju tzv. putativne kauze do koje dolazi kada stjecatelj pogrešno misli da je postojala pravna osnova prilikom stjecanja neke stvari.⁵³ Za razliku od njega, Pomponije ipak dozvoljava stjecanje na temelju putativne kauze:

D. 41, 10, 3 (*Pomponius libro 22 ad Sabinum*): „*Hominem, quem ex stipulatione te mihi debere falso existimabas, tradidisti mihi: si scissem mihi nihil debere, usu eum non capiam: quod si nescio, verius est, ut usucapiam, quia ipsa traditio ex causa, quam veram esse existimo, sufficit ad efficiendum, ut id quod mihi traditum est pro meo possideam. Et ita Neratius scripsit idque verum puto.*“⁵⁴

Pomponije razmatra situaciju kada netko preda roba drugome tradicijom pogrešno misleći da mu ga duguje na osnovu stipulacije. Ako stjecatelj zna da mu prenositelj ništa ne duguje, on neće moći dosjesti tu stvar, ali ako stjecatelj ne zna da mu on ništa ne duguje, već vjeruje da je rob predan na ime ispunjenja postojećeg, valjanog duga, tada će on moći dosjesti stvar, u ovom slučaju roba. Prema tome, može se reći da Pomponije prihvaća tzv. putativnu kauzu, odnosno slučaj gdje stjecatelj pogrešno misli da postoji *iusta causa* u trenutku prijenosa, a u ovom slučaju je to ispunjenje obveze iz stipulacije, kao dostatnu za *usucapio*. Stvar je u tome da ovdje *iusta causa* nije stvarna, već je ovdje rob primljen u posjed na temelju zamišljene *iusta cause* odnosno na temelju osnove za koju se misli da ona postoji, a zapravo ne postoji. Riječ je o problemu o kojem su pravnici raspravljali u vezi *traditio* kao derivativnog načina stjecanja vlasništva, no koji je od iste važnosti i za *usucapio*, s osnovnom razlikom što se kod tradicije vlasništvo stječe odmah, a kod *usucapio* će ta kauza imati učinak tek nakon proteka određenog roka. Međutim, kako je njezino dokazivanje i osporavanje najčešće bilo u parnici pred sudom, ili u vezi *rei vindicatio* ili kod *actio negatoria*, može se pretpostaviti da su vremenski odmak i problemi s dokazivanjem valjanosti pravne osnove (kauze) bili u velikoj mjeri isti ili slični.

⁵³ Vidi opširnije u: Katančević, A. B., *op. cit.* u bilj. 16, str. 72. Također vidi u vezi tzv. putativnog titula detaljnije u: Buckland, W.W.; Stein, P., *op. cit.* u bilj. 18, str. 246 i sl.; Du Plessis, P. J., *op. cit.* u bilj. 28, str. 187; Horvat, M.; Petrak M., *op. cit.* u bilj. 26, str. 157, 174.

⁵⁴ „Predao si mi roba za kojeg pogrešno misliš da mi ga duguješ na temelju stipulatio (usmeno obećanje). Da sam znao da mi ništa ne duguješ, ne mogu dosjedati roba, ali ako nisam znao da mi ništa ne duguješ, ispravnije je da stvar dosjedajem zato što sama predaja, izvršena na temelju pravnog posla za koji mislim da je postojao, dovoljna je da dovede do učinka da posjedujem stvar „kao da je moja“. Tako piše Neracije, i ja to smatram točnim.“ Prijevod prema: Hausmaninger, H.; Gamauf, R., *op. cit.* u bilj. 24, str. 144.

2.3.5. Bona fides (*dobra vjera*)

Bona fides (u daljnjem tekstu mogući izrazi: dobra vjera, poštenje, savjesnost) smatra se subjektivnom činjenicom i pretpostavkom dosjelogosti, odnosno riječ je o posjednikovom subjektivnom uvjerenju koje sve i da je pogrešno, neće stvoriti prepreku za dosjedanje.⁵⁵ O smislu i važnosti ove pretpostavke možda je najilustrativniji Neracijev tekst preuzet u Digestama:

D. 41, 10, 5, 1 (*Neratius libro 5 membranarum*): „*Sed id, quod quis, cum suum esse existimaret, possederit, usucapiet, etiamsi falsa fuerit eius existimatio, quod tamen ita interpretandum est, ut probabilis error possidentis usucapioni non obset, veluti si ob id aliquid possideam, quod servum meum aut eius, cuius in locum hereditario iure successi, emissem id falso existimem, quia in alieni facti ignorantia tolerabilis error est.*“⁵⁶

Naime, nakon uvodnog dijela fragmenta u kojem se navodi da je osnovna svrha dosjelogosti omogućiti dovršetak parnica, u prvom paragrafu se razjašnjava njegov smisao. Iz teksta se tako može zaključiti da ako posjednik pogrešno misli da mu pripada stvar koju posjeduje, a zato što se iz nekog razloga nalazi u zabludi, to neće biti prepreka za stjecanje vlasništva nad tom stvari putem dosjelogosti. Navedeno se opravdava činjenicom da se zabluda smatra oprostivom u slučaju tuđih djelovanja. Uzimajući u obzir navedeno možemo zaključiti kako u slučaju nasljeđivanja određene zemlje koja spletom okolnosti nije u potpunosti pripadala ostavitelju (zemlja se nalazila u suvlasništvu, a ostali suvlasnici nisu dolazili niti brinuli o njoj) nasljednik će biti u dobroj vjeri zato što nije znao niti je mogao znati za određenu prepreku i bit će u mogućnosti dosjelošću steći vlasništvo nad tom zemljom. Takav posjednik smatrat će se posjednikom u dobroj vjeri.

Inače, posjednik zemljišta ili neke druge stvari smatra se poštenim onda kada kod njega u trenutku stjecanja takvog posjeda postoji uvjerenje o zakonitosti takvog posjeda odnosno uvjerenje da ga je određena *iusta causa* (kupoprodaja, darovanje, nasljeđivanje itd.) učinila vlasnikom.⁵⁷

⁵⁵ Held, H.-R., *Mala fides superveniens (non) nocet kod dosjelogosti u rimsko-kanonskoj pravnoj tradiciji i suvremenim pravnim sustavima*, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, vol. XII, 2021., str. 133.

⁵⁶ D. 41, 10, 5, 1: „Stoga onaj koji posjeduje stvar, smatrajući ju svojom, stječe ju dosjelošću, makar njegovo uvjerenje i ne bilo točno. Ovo treba tumačiti na taj način da moguća zabluda (bludnja) posjednik ne ometa dosjelogost, naprimjer, kada posjedujem stvar za koju netočno mislim da ju je kupio moj rob ili osoba koju sam po pravu nasljeđa naslijedio, jer je zabluda (bludnja) u pogledu poznavanja tuđih djelovanja oprostiva.“ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 10, str. 240 – 241.

⁵⁷ Buckland, W.W.; Stein, P., *op. cit.* u bilj. 18, str. 136.

Ovdje se postavlja pitanje mora li takvo uvjerenje postojati samo u trenutku stjecanja posjeda ili ono mora postojati tijekom cijelog perioda posjedovanja, a o navedenom također možemo pronaći Paulovo mišljenje u Digestama:

D. 41, 1, 48, 1 (*Paulus libro 7 ad Plautium*): „*In contrarium quaeritur, si eo tempore, quo mihi res traditur, putem vendentis esse, deinde cognovero alienam verendum, ne non sit bonae fidei possessor, quamvis capiat: hoc enim ad ius, id est capionem, illud ad factum pertinere, ut quis bona aut mala fide possideat: nec contrarium est, quod longum tempus currit, nam e contrario is, qui non potest capere propter rei vitium, fructus suos facit.*“⁵⁸

Paulo u navedenom tekstu raspravlja o problemu što se događa onda kada kupac naknadno sazna da stvar nije pripadala prodavatelju te može li on u tom slučaju steći vlasništvo dosjelošću i pripadaju li mu plodovi. Iz navedenog teksta možemo zaključiti da će se kupac smatrati poštenim sve i da kasnije sazna da stvar nije pripadala prodavatelju te da, sve i da postoji nedostatak koji će ga sprječavati da stekne vlasništvo na takav način (naprimjer protek potrebnog roka), njemu će pripadati plodovi. Ključna je u navedenom tekstu uputa na Pomponija da je stjecanje vlasništva putem *usucapio* pravno pitanje te da za to ne nije presudna kasnija spoznaja o pravom vlasniku stvari koja je prodana.

Općenito važi da dobra vjera mora postojati samo u trenutku stjecanja posjeda određene stvari te naknadno saznanje o neispravnoj *iusta causa* ne škodi posjedniku za stjecanje vlasništva. Takvo pravilo uvriježeno je u latinskoj izreci: „*mala fides superveniens non nocet*“.⁵⁹ Neovisno pak o navedenom pitanju promjene naravi posjedovanja, treba dodati da se u vlasničkoj parnici *bona fides* predmnijeva⁶⁰, odnosno smatra se da postoji oboriva presumpcija postojanja dobre vjere u

⁵⁸ D. 41, 1, 48, 1: „Nasuprot tome, postavlja se pitanje da li u slučaju kada sam u času, kada mi je stvar bila predana, smatrao da ona pripada prodavaocu, a kasnije saznam da je tuđa, tu stvar daljnjim protekom dugog vremena dosjedam, te da li stječem plodove kao vlasnik. Pomponije sumnja da taj nije *bonae fidei possessor*, makar da stvar može dosjesti, jer je to, to jest pitanje dosjedanja, stvar prava, a ono drugo, to jest pitanje da li netko posjeduje *bona* ili *mala fide* tiče se činjenica; tome (ne protivrječi okolnost) da mu protek dugog vremena ide u korist, jer - suprotno tome – i onaj tko ne može, zbog određenog nedostatka, stvar steći dosjelošću, ipak postaje vlasnik plodova.“ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 10, str. 242. - 243.

⁵⁹ Henrik, Riko, H., *op. cit.* u bilj. 56, str. 132.

⁶⁰ Vidi objašnjenje uz pravilo „*Bona fides praesumitur*.“ u: Romac, A., *Minerva, Florilegij latinskih izreka*, Zagreb, 1988., str. 70.

korist osobe koja dokaže svoju pravnu osnovu, dok je suprotna strana u mogućnosti dokazivati kako posjednik nije bio u dobroj vjeri u trenutku stjecanja posjeda određene stvari.⁶¹

O stjecanju vlasništva dosjelošću kojem prethodi kupoprodaja i problemu dobre vjere govori nam i kasnoklasični pravnik Modestin:

D. 50, 16, 109 (*Modestinius libro 5 pandectarum*): „*Bonae fidei emptor esse videtur, qui ignoravit eam rem alienam esse, aut putavit eum qui vendidit ius vendendi habere, puta procuratorem aut tutorem esse.*“⁶²

U ovom tekstu Modestin ističe kako se kupac smatra poštenim onda kada nije znao da stvar koju kupuje ne pripada prodavatelju, ali i onda kada je to znao ali je imao razloga vjerovati da prodavatelj ima ovlasti za prodaju, jer je naprimjer bio prokurator ili skrbnik (tutor). Iz navedenog možemo zaključiti kako Modestin *bona fides* tretira kao uvjerenje da je prodavatelj vlasnik odnosno kao uvjerenje da prodavatelj ima ovlast za prodaju određene stvari.

Postavlja se pitanje kakva bi bila situacija onda kada je kupac polagao određene sumnje u vlasništvo prodavatelja. Navedeno nije definirano, ali s obzirom na to da je dobra vjera subjektivni element kupca, možemo zaključiti da kupac onda vjerojatno ne bi bio u dobroj vjeri s obzirom na to da je imao mogućnosti provjeriti navedeno vlasništvo ako je to bilo moguće. Međutim, moguće su i situacije poput sljedeće:

D. 41, 4, 14 (*Scaevola libro 25 digestorum*): „*Intestatae sororis hereditas obvenit duobus fratribus, quorum alter absens erat, alter praesens: praesens etiam absentis causam agebat, ex qua hereditate suo et fratris sui nomine fundum in solidum vendidit Lucio Titio bona fide ementi: quaesitum est, cum scierit partem fundi absentis esse, an totum fundum longa possessione cepit. Respondit, si credidisset mandatu fratris venisse, per longum tempus cepisse.*“⁶³

⁶¹ Buckland, W.W.; Stein, P., *op. cit.* u bilj. 18, str. 136.

⁶² „Netko se smatra „kupcem u dobroj vjeri“ ako nije znao da je tuđa imovina uključena u transakciju ili je vjerovao da prodavatelj ima pravo prodati . npr. bio je prokurist ili skrbnik.“ Hausmaninger, H.; Gamauf, R., *op. cit.* u bilj. 24, str. 133.

⁶³ D. 41, 4, 14: „Nasljedstvo sestre prešlo je, bez oporuke, na njezina dva brata od kojih je jedan bio prisutan, a drugi odsutan. Brat koji je bio prisutan vodio je i poslove odsutnog te je u svoje ime i u ime svoga brata prodao svu zemlju Luciju Ticiju koji ju je kupio u dobroj vjeri. On je zauzeo svu zemlju te tvrdio da je vjerovao da brat posjeduje mandat za prodaju zemlje.“ Prijevod prema: Watson, A., *The Digest of Justinian*, Philadelphia, 1985., str. 44.

Scevola navodi slučaj u kojemu dvojica braće zakonski nasljeđuju zemlju od svoje pokojne sestre gdje samo jedan brat preuzima brigu oko zemlje te obavlja poslove i u svoje ime i u ime svoga brata jer je on odsutan. Prisutni brat prodaju naslijeđenu zemlju Ticiju koji ju kupuje znajući da je u suvlasništvu, no vjerujući da prisutni brat ima ovlaštenje, mandat od drugog brata za prodaju i njegovog suvlasničkog dijela. Iz teksta možemo zaključiti da se *bona fides* tretira kao kupčevo uvjerenje o prodavateljevom vlasništvu, odnosno u ovom slučaju uvjerenje da je prodavatelj imao ovlast za prodaju dobivenu od brata. *A contrario*, a uzimajući u obzir izneseno, kada bi kupac znao da je prodavatelj (brat) prodao zemlju bez suglasnosti svoga brata, on tada ne bi bio u dobroj vjeri pa samim time ne može dosjesti suvlasnički dio drugoga brata.

Zanimljiv je slučaj kupovine stvari od maloljetne osobe te Paulovo mišljenje glede postojanja dobre vjere u tom slučaju:

D. 41, 4, 2, 15 (*Paulus libro 54 ad edictum*): „*Si a pupillo emero sine tutoris auctoritate, quem puberem esse putem, dicimus usucapionem sequi, ut hic plus sit in re quam in existimatione: quod si scias pupillum esse, putes tamen pupillis licere res suas sine tutoris auctoritate administrare, non capies usu, quia iuris error nulli prodest.*“⁶⁴

U navedenom tekstu Paulo navodi situaciju kada kupac kupuje stvar od maloljetnika bez ovlaštenja njegova tutora, a smatrajući tu osobu odraslom. On smatra kako u takvom slučaju kupac može dosjesti kupljenu stvar ističući važnost postojanja objektivnih činjenica, tj. kupoprodaje, u odnosu na subjektivno mišljenje. Suprotno navedenom; kada bi kupac znao da je prodavatelj maloljetna osoba, ali bi pogrešno mislio da maloljetna osoba može upravljati svojim poslovima (pa time i prodavati stvari) bez ovlaštenja tutora, tada on ne bi mogao dosjesti stvar zato što „*error iuris nocet*“ jer se smatra da svatko poznaje zakone.⁶⁵ Paulo ovdje konkretno ne definira *bona fides*, ali prema tekstu možemo zaključiti kako ju on ne smatra kao uvjerenje o prodavateljevom vlasništvu, već više kao uvjerenje da ga je određena *iusta causa* (kupoprodaja) učinila vlasnikom. Bilo kako

⁶⁴ D. 41, 4, 2, 15: „Ako kupujem stvar od maloljetne osobe, smatrajući ju odraslom osobom, a bez ovlaštenja tutora, kažemo da slijedi dosjelost, s obrazloženjem da su u ovom slučaju važnije (objektivne) činjenice nego (subjektivno) mišljenje. Ali ako bih znao da je prodavatelj maloljetna osoba, a unatoč tome vjerujem da on može upravljati svojim poslovima bez odobrenja tutora, tada je nemoguće dosjedati budući da pogreška zakona ne koristi nikome.“ Prijevod prema: Hausmaninger, H.; Gamauf, R., *op. cit.* u bilj. 24, str. 141.

⁶⁵ Smatra se kako zabluda o činjenicama ne škodi, dok zabluda o pravu škodi. U postklasičnom pravu uvedeni su izuzeci glede maloljetnika, žena, vojnika i slično, zato što se od njih nije očekivalo potpuno poznavanje prava. *Ibid.*, str. 138.

bilo, Katančevića smatra da Paulo ponajviše želi istaknuti da *bona fides* stjecatelja nije najvažnija pretpostavka dosjelošći i da na osnovu nje same nitko ne može steći vlasništvo putem navedenog instituta.⁶⁶

2.3.6. Longi temporis praescriptio

Longi temporis praescriptio kao ustanova prvi put se spominje u reskriptu careva Antonina Karakale i Septimija Severa.⁶⁷ Sama svrha uvođenja ovog instituta je rješavanje pitanja vlasništva na pokrajinskim zemljištima koja su se smatrala državnima te se na njima nije moglo steći kviritsko vlasništvo dosjelošću. Kasnije, Karakala je ovaj institut proširio i na pokretnine, ali samo one pokretnine koje su bile u posjedu stranaca.⁶⁸ Institut nije uveden kako bi bio srodan institutu *usucapio* već upravo suprotno, institut nije omogućavao stjecanje vlasništva već je posjedniku pokrajinskog zemljišta omogućavao ulaganje prigovora protiv tužbe vlasnika tog zemljišta.⁶⁹ Dakle, sam institut osobu ne bi učinio vlasnikom stvari koje posjeduje, već bi mu samo omogućavao obranu od vlasničke tužbe. Djelovanje instituta *longi temporis praescriptio* stoga je bilo znatno ograničenije u odnosu na *usucapio* civilnog prava.

Pretpostavke za *longi temporis praescriptio* su sljedeće: *iusta causa*, *bona fides* i *tempus* neprekinutog trajanja. Da bi osoba bila u mogućnosti istaknuti prigovor protiv vlasničke tužbe bilo je potrebno da se njezin posjed temelji na valjanom pravnom naslovu, a *iusta causa* razlikuje se ovisno o tome je li riječ o originarnom ili derivativnom stjecanju vlasništva, kao što je to slučaj i kod *usucapio*. *Bona fides* se u početku nije tražila, no ubrzo nakon uvođenja ovog instituta car Gordijan u svojoj konstituciji je istaknuo važnost te pretpostavke dajući do znanja kako je potrebno da posjednik ne zna za tuđe pravo na stvari koju posjeduje, a isto je to kasnije potvrđeno i u konstitucijama cara Dioklecijana i Maksimijana, poput sljedeće:⁷⁰

⁶⁶ Katančević, A. B., *op. cit.* u bilj. 16, str. 45.

⁶⁷ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 7, str. 258.

⁶⁸ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 44, str. 169.

⁶⁹ Mousourakis, G., *op. cit.* u bilj. 25, str. 137.

⁷⁰ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 7, str. 258.

C. 7, 33, 2 (*Impp. Diocletianus et Marimianus AA. a. 286*): „*Longi temporis praescriptio his, qui bona fide coeptam possessionem continuatum nec interruptam inquietudine litis tenuerunt, solet patrocionari.*“⁷¹

U tekstu se ističe važnost postojanja dobre vjere prilikom početka dosjedanja, a osim toga u tekstu se ističe važnost kontinuiranog mirnog posjedovanja zemljišta koje nije smjelo biti prekinuto na bilo koji način, a pogotovo pokretanjem parnice. Time dolazimo do još jedne razlike u odnosu na *usucapio* zato što u ovome slučaju već samim podizanjem vlasničke tužbe dolazi do prekidanja tijekom *longi temporis praescriptio*, no situacija je olakšana na način da je pribrajanje vremena (*accessio temporis*) otpočetak bilo moguće:⁷²

Pauli. Sent. 5, 2, 3-4: „*Longi autem temporis praescriptio inter praesentes continui decenni spatio, inter absentes vicenni comprehenditur. Viginti annorum praescriptio etiam adversus rem publicam prodest ei, qui iustum initium possessionis habuit nec medio tempore interpellatus est. Actio tamen quanti eius interest adversus eos rei publicae datur, qui ea negotia defendere neglexerunt.*“⁷³

Konkretnije, da bi posjednikov prigovor protiv vlasničke tužbe bio uspješan, bilo je potrebno da se on nalazio u posjedu zemljišta ili neke pokretnine 10 godina ako su posjednik i vlasnik živjeli u istom mjestu (*inter praesentes*), ili 20 godina ako su posjednik i vlasnik živjeli u različitim mjestima (*inter absentes*).⁷⁴ Sami dugogodišnji posjed morao je biti neprekinutog trajanja, a samo pribrajanje vremena (*accessio temporis*) je otpočetak bilo moguće. Razlika je u tome što je već samim podizanjem vlasničke tužbe dolazilo do prekida vremena posjedovanja.⁷⁵ Također, iz samog teksta proizlazi kako se osoba navedenim institutom mogla poslužiti i onda kada je

⁷¹ C. 7, 33, 2: „*Longi temporis praescriptio* obično koristi osobama koje su bona fide započele i nastavile posjedovanje i u tome nisu bile prekidane uznemiravajućim parnicama.“ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 10, str. 242 – 243.

⁷² Romac, A., *op. cit.* u bilj. 44, str. 170.

⁷³ Pauli. Sent. 5, 2, 3-4: „*Longi temporis praescriptio* među prisutnima traje neprekidnih deset godina, a među odsutnima dvadeset godina. *Praescriptio* od deset odnosno dvadeset godina koristi i protiv države osobi koja je imala valjan odnosno opravdan početak posjedovanja, a u međuvremenu nije protiv nje pokrenuta tužba. Država ima pravo na tužbu za iznos nastale štete odnosno gubitka protiv osobe koje su zanemarile da o tim poslovima vode računa.“ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 10, str. 242 – 243.

⁷⁴ Kada govorimo o mjestima riječ je o općinama ili pokrajinama, a Justinijan kasnije to imenuje kao provincije. Opširnije vidi: Horvat, M.; Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 26, str. 178.

⁷⁵ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 44, str. 170.

posjedovala stvar koja se nalazi u vlasništvu države, ali pod uvjetom da ima opravdan početak posjedovanja te da protiv nje nije podignuta tužba zbog povrata stvari. Inače, u ovakvom slučaju država ima pravo na naknadu štete, a vjeruje se da je istu ovlaštena potraživati od vlastitih službenika.⁷⁶

Zaključno, navedeni institut nije imao jednaku svrhu kao i institut *usucapio* jer u slučaju podnošenja vlasničke tužbe, trenutni posjednik bio u mogućnosti istaknuti prigovor čime je dolazilo do zastare vlasničke tužbe i to nakon 10 odnosno 20 godina ovisno jesu li se osobe nalazile u istom ili različitom mjestu, no ne bi imao na raspolaganju nikakvo pravno sredstvo za povrat te stvari.⁷⁷ Kasnije, međutim, dolazi do izjednačavanja instituta *usucapio* i instituta *longi temporis praescriptio* gdje oba instituta dovode do stjecanja vlasništva uz ispunjavanje svih potrebnih uvjeta koji su se tražili za *usucapio*. Pojedina istraživanja smatraju kako do toga dolazi za vrijeme Justinijana, no neka dovode do zaključka kako do toga dolazi ubrzo nakon uvođenja instituta.⁷⁸

2.3.7. Longissimi temporis praescriptio

U doba Konstantina, u prvoj polovici 4. stoljeća dolazi do uvođenja još jednog pravnog instituta koji po svojoj naravi također nije pružao neku široku zaštitu posjedniku upravo zato što na takav način posjednik nije bio u mogućnosti postati vlasnikom stvari koje posjeduje. Također, kako bi navedeni institut pružio stanovitu zaštitu tražio se protek roka koji je do sada najduži od svih koje smo naveli, a on iznosi 40 godina. Naime, sama svrha instituta je pružiti posjedniku obranu od vlasničke tužbe nakon 40 godina, a kasnije taj rok iznosi 30 godina nakon što ga je 424. godine skratio car Teodozije II.⁷⁹ Dakle, ovdje nije riječ o načinu stjecanja vlasništva već je riječ o institutu koji dovodi do zastare vlasničke tužbe nakon proteka određenog roka.

Posjednik je samo u mogućnosti suprotstaviti se možebitnoj tužbi, ali on time neće postati vlasnikom⁸⁰, niti će biti u mogućnosti vratiti posjed ako ga izgubi.⁸¹ Zaštita je olakšana time što se

⁷⁶ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 10, str. 243.

⁷⁷ Usp. Horvat, M.; Petrak M., *op. cit.* u bilj. 26, str. 178.

⁷⁸ Vidi Romac, A., *op. cit.* u bilj. 44, str. 170.

⁷⁹ Vidi Horvat, M.; Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 26, str. 179.

⁸⁰ Kasnije, Justinijan ide korak dalje gdje određuje kako posjednik koji je nekretninu stekao u dobroj vjeri postaje vlasnikom te nekretnine neovisno je li tu nekretninu stekla na valjanom pravnom naslovu. Do toga dolazi protekom roka od 30 godina, a takvo pravilo vrijedi i sve ako je dotični predmet u nekom trenutku bio ukraden. Do vlasništva jedino nije dolazilo ako je posjed nekretnine od izvornog vlasnika stečen nasiljem (*res visse*). Vlastiti prijevod prema: Mousourakis, G., *op. cit.* u bilj. 25, str. 138.

⁸¹ Horvat, M.; Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 26, str. 179.

ne traži da je posjed stečen na valjanom pravnom naslovu niti da se posjednik nalazi u dobroj vjeri kao što je to slučaj kod instituta *longi temporis praescriptio* i *usucapio*. Sami institut, kao i *longi temporis praescriptio*, više služi kao kazna nemarnom vlasniku nego kao nagrada za posjednika.⁸² Pritom treba dodati da je ovdje zapravo riječ o općem prigovoru zastare, tužbe, koji bi bio primjenjiv protiv svih tužbi, a ne samo *rei vindicatio*, odnosno *utilis rei vindicatio* kao prilagođene tužbe u primjeni u provincijama.

2.4. Dosjelost u Justinijanovu pravu

2.4.1. Općenito o izmjenama u doba Justinijana

Dolaskom na vlast cara Justinijana I. 527. godine uvedene su znatne promjene u području rimskog prava pa tako i glede spomenutih instituta; *usucapio*, *longi temporis praescriptio*, *longissimi temporis praescriptio*. Do tada su se razlikovala tri oblika vlasništva; kviritsko, bonitarno i vlasništvo na pokrajinskim zemljištima. *Ius civile* priznavalo je samo kviritsko vlasništvo te ja samo takvom vlasništvu pružalo zaštitu s *rei vindicatio*, dok je zaštita kod bonitarnog vlasništva bila znatno sužena. Naime, bonitarni vlasnik se mogao od prethodnika obraniti putem *exceptio rei venditae ac traditae*, a protiv svih trećih koji bi mu oduzeli posjed stvari mogao je podići *actio Publiciana*. Što se pak tiče provincija, stjecanje kviritskog vlasništva na pokrajinskim zemljištima nije bilo moguće zato što su se takva zemljišta smatrala državnima te nisu mogla biti u kviritskom vlasništvu.⁸³ S obzirom pak na to da su se faktične okolnosti u bitnome promijenile već tijekom klasičnog perioda, a napose postklasičnog, Justinijan je odlučio uskladiti faktično i pravno stanje:

C. 7, 25, 1, (*Imp. Iustinianus a. 530-531*): „*Antiquae subtilitatis ludibrium per hanc decisionem expellentes nullam esse differentiam patimur inter dominus, apud quos vel nudum ex iure Quiritum vel tantummudo in bonis reperitur, quia nec huiusmodi esse volumus distinctionem nec ex iure Quiritum nomen, quod nihil aenigmate discrepat nec umquam videtur nuque in rebus apparet, sed est vacuum et superfluum verbum, per quod animi invenum, qui ad primam veniunt legum audientiam, perterriti ex primis eorum cunabulis*

⁸² Romac, A., *op. cit.* u bilj. 44, str. 170.

⁸³ Opširnije vidi: Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 7, str. 229. - 233.

*inutiles legis antiquae dispositiones accipiunt. Sed sit plenissimus et legitimus quisque dominus sive servi sui sive aliarum rerum ad se pertinentium.*⁸⁴

Justinijan ovom konstitucijom ukida razliku između kviritskog i bonitarnog vlasništva smatrajući kako je navedena podjela bespotrebna te želi svakome omogućiti vlasništvo u punom smislu stvari koja pripada određenoj osobi. Iz teksta možemo uočiti kako Justinijan razliku promatra kao arhaično pravilo koje se bespotrebno održalo i koje je zakompliciralo situaciju sa zaštitom vlasništva. Ističe važnost vlasništva te nelogičnosti oko same podjele smatrajući kako se svatko mora smatrati vlasnikom stvari u punom smislu te riječi, a u sličnom smislu pojednostavljenja pravnih odnosa treba navesti i njegovu drugu konstituciju:

*C. 7, 31, 1 pr. (Imp. Iustinianus a. 531): „(...) satis inutile est usucapionem in Italicis quidem solis rebus admittere, in provincialibus autem recludere. Sed et si quis res alienas, Italicas tamen, bona fide possidebat per biennium, miseri verum domini excludebantur et nullus eis ad eas reservabatur regressus. Quae et nescientibus dominis procedebant (...) 1. Ideo per praesentem legem et in Italicis solis rebus, quae immobiles sunt (...) usucapionem transformandam esse censemus, ut tantummodo et hic decem vel viginti annorum (...) tempora currant (...) 2. si quis alienam rem mobilem seu se moventem (...) per continuum triennium detinuerit is firmo iure eam possideat, quasi per usucapionem ei adquisitam. 3. Hoc tantummodo observando, ut (...) ab initio bona fide eam capiat, secundum quod exigit longi temporis praescriptio, et ut continuetur ei possessio etiam anterioris iusti possessoris (...) ut in omnibus iusto titulo possessionis antecessoris iusta detenuto, quam in re habuit, non interrumpatur ex posteriore forsitan alienae rei scientia licet ex titulo lucrario ea coepta est.*⁸⁵

⁸⁴ C. 7, 25, 1: „Odstranjujući ovom odredbom ono što izgleda kao stare igrarije, ne dopuštamo nikakve razlike između vlasnika po kviritskom pravu ili samo bonitarnog, jer nećemo da postoji ta razlika pa čak ni kviritsko ime, što nije različito od zagonetke, niti se može vidjeti, niti se u stvarima pojavljuje, već je prazno i suvišno ime kojim duše mladića što slušaju prvi put zakone, prestrašeni već u njihovim prvim počecima, prihvaćaju nepotrebne odredbe staroga zakona. Zato neka svatko bude pun i zakonit gospodar bilo roba bilo koje druge stvari što mu pripada.“ Boras, M.; Margetić, L., *Rimsko pravo*, Treće dopunjeno izdanje, Rijeka, 1998., str. 246.

⁸⁵ C. 7, 31, 1 pr.: „Vrlo je nepotrebno prihvatiti dosjelost u italskim zemljištima, a isključiti iz provincijskih. Ako je netko posjedovao tuđe stvari, i to italske, dobrom vjerom tijekom dvije godine, jadni vlasnici bivali su isključeni i nisu imali mogućnost povratka tih stvari. To se dešavalo i bez znanja vlasnika. Zato ovim zakonom određujemo izmjenu dosjelosti na nekretnine italskih zemljišta tako da i tu teče vrijeme od deset ili dvadeset godina... Ako pak netko tuđu pokretninu ili stvar koja se sama kreće drži neprekidno kroz tri godine, neka ju posjeduje čvrstim pravom

Justinijan ovom odlukom ukida razliku između pokrajinskih (provincijalnih) i italskih zemljišta navodeći kako je i navedena podjela bespotrebna, smatrajući da nema smisla da je italska zemljišta moguće steći putem *usucapio* dok to kod pokrajinskih zemljišta ne bi bio slučaj. Naime, kako je već izloženo, civilno i klasično rimsko pravo priznavali su stjecanje kviritskog vlasništva samo na italskim zemljištima dok na pokrajinskim zemljištima to nije bilo moguće i upravo zbog toga je uveden institut *longi temporis praescriptio* sa svrhom pružanja koliko-tolike zaštite na takvim zemljištima. Također, navodi besmislenim kratki rok dosjedanja italskih zemljišta koji je iznosio samo dvije godine smatrajući kako je to nepravedno prema prethodnom vlasniku te produžuje taj rok na deset godina odnosno dvadeset godina, ovisno nalaze li se vlasnik i posjednik u istom ili različitom mjestu. Glede pokretnina, određuje rok od tri godine. Navedena pravila uvedena su po uzoru na *longi temporis praescriptio* pa samim time ističe se važnost postojanja dobre vjere koja mora postojati u trenutku primitka stvari. Pored toga, Justinijan uvodi mogućnost uračunavanja roka prethodnika što u civilnom i klasičnom pravu nije bilo moguće.⁸⁶ Samo ukidanje razlikovanja između italskih i pokrajinskih zemljišta provodi Justinijan konstitucijom donesenom 531. godine, dok je već ranije, konstitucijom iz 528. godine preskripciji dao jednako značenje kao i dosjelost.⁸⁷ Također, valja napomenuti da je još ranije, konstitucijom cara Karakale iz 212. godine, prošireno rimsko građanstvo na sve stanovnike rimske države (osim dediticijskih peregrina) čime im je omogućeno koristiti se svim institutima rimskog prava.⁸⁸

2.4.2. Vrste dosjelosti u doba Justinijana

Uslijed svih izmjena koje su se dogodile u Justinijanovo doba nestala je i potreba za postojanjem gore navedenih i objašnjenih posebnih instituta *usucapio* i *praescriptio*. Umjesto toga, za Justinijanovo pravo se razlikuju redovita dosjelost i izvanredna dosjelost.⁸⁹

kao da ju je stekao dosjelošću. Pri tome treba samo na to paziti da ih u početku primi u dobroj vjeri, kao što to zahtjeva zastara dugogo vremena (*longi temporis praescriptio*), kao i da mu se računa posjed također i prethodnog poštenog posjednika, tako da se u svim stvarima zakonit posjed prethodnika koji je posjedovao s opravdanim naslovom ne ukida eventualnim znanjem da se radi o tuđoj stvari, premda je taj posjed stečen besplatnim naslovom.“ *Ibid.*, str. 247 - 248.

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 7, str. 259.

⁸⁸ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 7, str. 259.

⁸⁹ Horvat M.; Petrak M., *op. cit.* u bilj. 32, str. 179.

Redovitu dosjelost obuhvaća nazive starih instituta (*usucapio i longi temporis praescriptio*), ali sada s različitom funkcijom i sadržajem. *Usucapio* se smatra dosjelošću pokretnih stvari i ona sada je trajala tri godine, dok je *longi temporis praescriptio* dosjelost na nekretninama i ona sada iznosi deset godina ako se posjednik i prethodni vlasnik nalaze u istoj provinciji (*inter praesentes*) odnosno dvadeset godina ako se posjednik i prethodni vlasnik nalaze u različitim provincijama (*inter absentes*). Što se tiče ostalih pretpostavki koje se moraju ispuniti, pored propisanog vremena i posjeda, potrebno je i postojanje zakonskog naslova i dobre vjere.⁹⁰ U Justinijanovim Institucijama, 2, 6, 13, se uz to navodi: „*Inter venditorem quoque et emptorem coniungi tempora divus Severus et Antoninus rescripserunt.*“⁹¹ Naime, za razliku od klasičnog prava, gdje je pribrajanje vremena prethodnika bilo dostupno samo u slučaju nasljeđivanja u korist nasljednika, u doba Justinijana dopušteno je i pribrajanje vremena (*accessio temporis*) i u slučaju odnosa prodavatelja i kupca, tj. singularne sukcesije, što zapravo znači da će se kupcu uračunati dotadašnji vremenski raspon posjedovanja od strane prodavatelja.

Justinijan uvodi institut izvanredna dosjelost konstitucijom iz 529. godine i to po uzoru na *longissimi temporis praescriptio* ali s različitim učinkom.⁹² *Longissimi temporis praescriptio* je imala jedino učinak zastare vlasničke tužbe i to nakon 30 godina posjedovanja, bez dodatnih pretpostavki. Justinijan svojom konstitucijom mijenja narav te ustanove tako da se posjedniku omogućava ne samo odbijanje vlasničke tužbe, već i stjecanje vlasništva nakon 30 godina posjedovanja. Da bi posjednik bio u mogućnosti steći vlasništvo nakon proteka određenog roka bilo je potrebno da je u dobroj vjeri (*bona fides*) dok se postojanje valjanje pravne osnove (*iustus titulus*) nije zahtijevalo.⁹³ U slučaju da posjednik nije bio u dobroj vjeri niti je posjed stvari stekao na valjanoj pravnoj osnovi, njegova jedina mogućnost zaštite će biti onakva kao i kod uobičajene *longissimi temporis praescriptio* – ulaganje prigovora zastare vlasničke tužbe. Osim što se takvom posjedniku omogućavalo stjecanje vlasništva, on je također mogao zahtijevati povrat stvari u slučaju gubitka njezina posjeda, a novost je dosjedanje stvari u vlasništvu crkava, samostana i pobožnih zaklada. *Quadraginta annorum praescriptio* predstavljala je mogućnost stjecanja vlasništva stvari u vlasništvu crkvenih institucija nakon isteka roka od 40 godina uz uvjet da je

⁹⁰ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 44, str. 171.

⁹¹ Just. Inst. 2, 6, 13: „Božanski Sever i Antonin (Karakala) odredili su u reskriptu da se također (kod dosjelosti) pribrajaju vremena (posjeda) prodavaoca i kupca.“ Romac, A., *Justinijan institucije*, Zagreb, 1994., str. 146.-147.

⁹² Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 7, str. 259.

⁹³ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 44, str. 171.

posjednik bio u dobroj vjeri. Zanimljivost je da je Justinijan prvotno odredio rok od 100 godina, no kasnijim Novelama taj rok je skratio na 40 godina uz zadržavanje jedne iznimke: Rimska crkva. Novelom iz 535. godine Justinijan određuje stogodišnji rok za izvanrednu dosjelost.⁹⁴

⁹⁴ Horvat, M.; Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 32, str. 180.

3. DOSJELOST U SUVREMENOM HRVATSKOM PRAVU

3.1. Pravna osnova vlasništva i njegova definicija

Kada govorimo o pravnoj podlozi vlasništva i propisima koji uređuju vlasništvo kao pravni institut u hrvatskom zakonodavstvu, ponajprije se moramo dotaknuti najvišeg pravnog akta; Ustava Republike Hrvatske, koji nepovredivost vlasništva navodi u čl. 3. kao jednu od najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske.⁹⁵ Osim toga, Ustavom se jamči pravo vlasništva, određuje dužnost nositelja takvog prava da pridonosi općem dobru te se iznimka ograničavanja i oduzimanje vlasništva uz naknadu tržišne vrijednosti kada je to propisano zakonom (čl. 48.). Isto tako, vlasnička prava se zakonom mogu ograničiti ali samo radi zaštite interesa i sigurnosti Republike Hrvatske, prirode, ljudskog okoliša i zdravlja ljudi (čl. 50.). Kao primjer ograničenja i oduzimanja vlasništva, koje je inače neograničeno, može se uzeti izvlaštenje čije su pretpostavke i postupak uređeni Zakonom o izvlaštenju i određivanju naknade.⁹⁶

Pored Ustava, treba spomenuti i Protokol 1. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koji određuje da svaka fizička i pravna osoba ima pravo na mirno uživanje vlasništva te da se nitko ne smije lišiti tog prava.⁹⁷ Međutim, osnovni izvor koji detaljno uređuje vlasništvo kao institut jest Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima.⁹⁸

Na početku samoga rada spomenuli smo definiciju vlasništva koja je bila uvriježena u rimskom pravu, a ista vlasništvo definira kao potpunu i isključivu pravnu vlast na tjelesnoj stvari koju su svi dužni poštovati. Tijekom 19. stoljeća europske kodifikacije su preuzele navedenu

⁹⁵ Ustav Republike Hrvatske (dalje u tekstu: URH), Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14. Vidi Bačić, A., *Komentar Ustava Republike Hrvatske*, Split, 2002., str. 30 i sl. Više o ustavnim odredbama o zaštiti prava vlasništva vidi u: Smerdel, B., *Ustavno uređenje europske Hrvatske*, Zagreb, 2013., str. 336 i sl.

⁹⁶ Zakon o izvlaštenju i određivanju naknada (u daljnjem tekstu: ZION), Narodne novine, br. 74/14, 69/17, 98/19, čl. 2., čl. 5., čl. 6.

⁹⁷ „Predmet jamstva su subjektivna prava vlasništva koja su pravni subjekti zakonito stekli te su se zatekla u njihovoj imovini kada je za državu potpisnicu stupio na snagu Prvi protokol, kao i ona prava vlasništva koja su pravni subjekti zakonito stekli nakon toga. Naglašava se kako navedeno ne pruža jamstvo da će se steći vlasništvo već samo pruža jamstvo nekog stečenog vlasništva.“ Opširnije vidi u: Gavella, N.; Alinčić, M.; Hrabar, D.; Gliha, I.; Josipović, T.; Korać, A.; Baretić, M.; Nikšić, S., *Europsko privatno pravo*, Zagreb, 2002., str. 46 – 52.

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda te Protokoli 1, 4, 6, 7, 11, 12, 13 i 14, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17.

Uz Protokol treba navesti da je u presudama Europskog suda utvrđena povreda konvencijskog prava na mirno uživanje vlasništva od strane Republike Hrvatske, o čemu više u: Omejec, J., *Ustavno i konvencijsko jamstvo prava vlasništva* u: Kačer, H.; Momčinović, H.; Žuvela, M., *Liber amicorum in honorem Jadranko Crnić (1928. – 2008.)*, Novi informator, Zagreb, 2009., str. 140.

⁹⁸ Čl. 32. st. 2. ZV-a.

definiciju, ali su se polako unosili i neki novi elementi a posebice glede određivanja granice vlasnikove vlasti. Naš zakon određuje definiciju po uzoru na Opći građanski zakonik Austrije i njemački Građanski zakonik kombinirajući obje definicije iz kojih proizlaze ovlasti, ali i stanovita ograničenja vlasnika.⁹⁹ Vlasništvo se pritom definira kao stvarno pravo na određenoj stvari koja ovlašćuje svog nositelja da s tom stvari i koristima od nje čini što ga je volja te da svakog drugoga isključi od toga, ali samo pod uvjetom da to nije u suprotnosti s tuđim pravima i zakonskim ograničenjima.¹⁰⁰ Dakle, iako je vlasništvo kao institut jedno stvarno pravo s najširoom lepezom ovlaštenja, ipak postoje određene granice koje možemo iščitati u navedenom dijelu članka „ako to nije u suprotnosti s tuđim pravima i zakonskim ograničenjima“. Kada govorimo o širini ovlaštenja koja su pružena vlasniku određene stvari, ta ista ovlaštenja su također navedena u zakonskome tekstu, a podrazumijevaju: pravo posjedovanja, korištenja, uporabe i u konačnici raspolaganje sa stvari.¹⁰¹

S obzirom na temu rada, fokus možemo odmah prebaciti na pretpostavke za stjecanje vlasništva, pri čemu razlikujemo opće i posebne pretpostavke. Opće pretpostavke jesu one koje moraju biti zadovoljene za svaki način stjecanja dok posebne pretpostavke moraju biti zadovoljene za pojedine načine stjecanja vlasništva. Opće pretpostavke svakog načina stjecanja vlasništva jesu: sposobnost stjecatelja, sposobnost stvari i pravni temelj stjecanja.¹⁰² Tako vlasnikom određene stvari može biti svaka fizička i pravna osoba osim ako zakonom nije drugačije propisano. Vlasništvo se može steći nad svakom stvari (pokretninom/nekretninom) osim ako za to postoje prepreke zakonske ili prirodne naravi, a zbog navedenih prepreka nemoguće je steći vlasništvo nad općim dobrima (voda u jezerima, moru, rijeci, morska obala, atmosferski zrak).¹⁰³ Što se tiče pravnog temelja stjecanja vlasništva, to mogu biti: odluka sudske ili upravne vlasti, nasljeđivanje, pravni posao i neposredno zakon. Time dolazimo i do teorijski glavnog razlikovanja načina stjecanja vlasništva – originarno (izvorno) i derivativno (izvedeno).

⁹⁹ Klarić, P.; Vedriš, M., *op. cit.* u bilj. 3, str. 226 – 228. Pritom ne treba ispustiti iz vida i značenje rimske pravne tradicije prilikom određenja pojma prava vlasništva i pripadajuće *regulae iuris*, o čemu više u: Petrak, M., *Rimsko pravo kao pozitivno pravo u Republici Hrvatskoj: prilog tumačenju Zakona o načinu primjene pravnih propisa donesenih prije 6. travnja 1941. godine*, Hrvatska pravna revija, vol. 6, br. 10, 2006., str. 1 – 11.

¹⁰⁰ Čl. 30. st. 1. ZV-a. Vidi opširnije s uputom na stručnu literaturu i sudsku praksu, posebno u vezi s tri ustavna pravila (načelna stajališta) o jamstvu prava vlasništva: Žuvela, M., *Vlasničkopravni odnosi, Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Zakon o zemljišnim knjigama*, Zagreb, 2014., str. 82 i sl.

¹⁰¹ Čl. 30. st. 2. ZV-a. Također glede sadržaja prava vlasništva te ograničenja usporedi Josipović, T., *Zemljišnoknjižno pravo*, Zagreb, 2001., str. 148 – 149.

¹⁰² Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z., *op. cit.* u bilj. 6, str. 559.

¹⁰³ Čl. 1. – čl. 3. ZV-a.

3.2. Dosjelost i njezine vrste

Dosjelost je i u suvremenom pravu jedan od načina originarnog načina stjecanja vlasništva, a s obzirom na to da stjecatelj vlasništva ne izvodi vlasništvo iz vlasništva prijašnjeg vlasništva, već ga stječe izvorno neovisno o vlasništvu prijašnjeg vlasnika, odnosno moguće je i stjecanje vlasništva neke stvari koja do tog trenutka nije bila ni u čijem vlasništvu. Kako bismo istaknuli i shvatili važnosti ovakvog načina stjecanja vlasništva važno je spomenuti kako dosjelost doprinosi ostvarenju načela sigurnosti u pravnom prometu i načela pravičnosti upravo zbog činjenice usklađivanje faktičnog s pravnim stanjem, odnosno omogućava se osobi koja je posjedovala stvar (uz ispunjavanje svih ostalih potrebnih uvjeta) da postane nositeljem stečenog prava. Pored toga, takvoj osobi se olakšava i dokazivanje tako stečenog prava s obzirom na to da takav budući vlasnik ne mora dokazivati vlasništvo prednika već se na temelju utvrđivanja uvjeta potrebnih za stjecanje vlasništva dosjelošću može jednostavno proizvesti zaključak o stjecanju vlasništva nad odgovarajućom stvari.¹⁰⁴

U hrvatskom zakonodavstvu dosjesti se mogu pokretne stvari i nekretnine, a pored toga moguće je dosjelošću steći i pravo stvarne služnosti. Samo stjecanje vlasništva stječe se u trenutku ispunjavanja zakonom propisanih pretpostavki, odnosno učinci nastupaju *ipso iure*. Stjecatelj nekretnine je u tom trenutku ovlašten zatražiti upis u zemljišne knjige kako bi zaštitio svoje stečeno pravo s obzirom na to da on tako svoje stečeno pravo neće biti u mogućnosti suprotstaviti prema pravu onoga koji je postupao u dobroj vjeri te se upisao u zemljišne knjige¹⁰⁵, bez obzira je li on znao ili ne za postojeće novoostvoreno vlasništvo.¹⁰⁶ Time dolazimo do odgovarajuće razlike u odnosu na rimsko doba gdje nije postojala jedna od takvih vrsta javnih isprava gdje bi se provodili odgovarajući upisi s ciljem zaštite stečenog prava i olakšavanje pravnog prometa već su vlasnici, vjeruje se, kako bi dali do znanja stanovnicima da je određena zemlja njihovo vlasništvo

¹⁰⁴ Usp. Žuvela, M., *Dosjelost – ustanova našega građanskog prava*, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse: građansko, trgovačko, radno i procesno pravo u praksi, vol. 6, 1999., str. 74.

¹⁰⁵ Zemljišne knjige se smatraju javnim ispravama i kao takve su svima dostupne odnosno svakoj osobi se omogućava uvid u zemljišne knjige i provjeravanje trenutnog stanja odgovarajuće nekretnine odnosno provjeravanje trenutnog vlasništva te postojanje eventualnih tereta. Upravo zbog toga je preporučljivo da vlasnik koji stekne vlasništvo dosjedanjem odmah upiše svoje vlasništvo u zemljišne knjige kako se ne bi našao u nepovoljnoj situaciji s obzirom na to da neće biti mogućnosti suprotstaviti se onome tko je upisao svoje pravo postupajući u dobroj vjeri i nije imao razloga posumnjati da je izvanknjižno stanje drugačije ili da je trenutno upisano stanje nepotpuno. Vidi Zakon o zemljišnim knjigama (u daljnjem tekstu: ZZK), Narodne novine, br. 63/19, 128/22, čl. 8.

¹⁰⁶ Mihelčić, G., *Dosjelost*, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, vol. 24, 2019., str. 171 – 172.

označavali svoje granice kamenjem ili nekim sličnim oznakama.¹⁰⁷ Kako bi pak osoba bila u mogućnosti upisati se u zemljišne knjige, potrebno je da ona ishodi sudsku odluku kako bi posjedovala potrebnu ispravu za upis odnosno tzv. tabularnu ispravu¹⁰⁸, a navedenu odluku ishodit će tako što će podnijeti tužbu za utvrđenje nadležnom sudu prema mjestu nekretnine.¹⁰⁹

U navedenoj parnici stranka će morati dokazati samostalan posjed, kakvoću posjeda, zakonitost i istinitost posjeda, dok će se poštenje presumirati.¹¹⁰ Smatra se kako pravo na podnošenje deklaratorne tužbe ne zastarijeva i nije vezano za određeni rok već se ovlašteniku omogućava podnošenje takve tužbe sve dok takvo pravo postoji na strani tužitelja. Razlog tome je činjenica što se na takav način želi zaštititi izvanknjižno stečeno vlasništvo na nekretnini.¹¹¹ U trenutku ispunjavanja pretpostavki i stjecanja takvog vlasništva na toj stvari prestaju sva stvarna prava koja su do tog trenutka postojala, osim ako je vlasnik za njih znao ili se smatra da je morao znati da ona postoje.¹¹² Zapravo se smatra da takav vlasnik stječe onoliko koliko je posjedovao, niti više od toga niti manje (*quantum possessum tantum praescriptum*).¹¹³

Kako bismo uočili i definirali potrebne pretpostavke za stjecanje vlasništva dosjelošću prvo ćemo se dotaknuti zakonskog teksta koji navodi da se dosjelošću stječe vlasništvo određene stvari isključivo samostalnim posjedom određene kvakoće (kvalificiranim ili barem poštenim, ovisno je li riječ o redovitoj ili izvanrednoj dosjelosti), neprekidnim trajanjem zakonom određeno vrijeme, a smatra se da je posjednik sposoban biti vlasnikom takve stvari. O redovitoj dosjelosti govorimo kada je samostalni posjed zakonit, istinit i pošten, a o izvanrednoj dosjelosti govorimo kada je samostalni posjed barem pošten.¹¹⁴ Dakle, kako bi se steklo vlasništvo potrebno je zadovoljiti opće

¹⁰⁷ Epstein, R., A., *The economic structure of Roman property law*, u: Du Plessis, P. J.; Ando, C.; Tuori, K., *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, Oxford University Press, New York, 2016., str. 513 i sl.

¹⁰⁸ Smatra se da takva pravomoćna sudska presuda predstavlja ovršnu ispravu na temelju koje je tužitelj ovlašten zatražiti upis u zemljišne knjige dok je tuženik dužan trpjeti da se on kao izvanknjižni vlasnik upiše. Prema: Žuvela, M., *Stjecanje vlasništva nekrenine dosjelošću 2. dio, Neki postupovni aspekti*, Informator, br. 5802, 14.10.2009., str. 5.

¹⁰⁹ Čl. 56. st. 1. ZPP-a.

¹¹⁰ Čl. 187. st. 1. i 2. ZPP-a: „(1) Tužitelj može u tužbi tražiti da sud samo utvrdi postojanje odnosno nepostojanje kakva prava ili pravnog odnosa ili istinitost odnosno neistinitost kakve isprave.

(2) Takva se tužba može podići kad je to posebnim propisima predviđeno, kad tužitelj ima pravni interes da sud utvrdi postojanje odnosno nepostojanje kakva prava ili pravnog odnosa ili istinitost odnosno neistinitost kakve isprave prije dospjelosti zahtjeva za činidbu iz istog odnosa ili kad tužitelj ima kakav drugi pravni interes za podizanje takve tužbe.“

¹¹¹ Žuvela, M., *Stjecanje vlasništva nekrenine dosjelošću 1. dio, Neki postupovni aspekti*, Informator, br. 5800 – 5801, 7. i 10.10.2009., str. 6.

¹¹² Čl. 129. st. 2. ZV-a.

¹¹³ Brežanski, J., *Dosjelost kao način stjecanja stvarnih prava*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 20, br. 2, 1999., str. 534.

¹¹⁴ Čl. 159. st. 1-3. ZV-a.

pretpostavke za zakonsko stjecanje te posebne pretpostavke o kojima će dalje biti riječi, dok smo opće pretpostavke već spomenuli gore u tekstu.

3.2.1. Redovita dosjelost

Kada govorimo o redovitoj dosjelogosti tada govorimo o dosjelogosti kod koje je potrebno ispuniti više pretpostavaka kako bi nastupili sami učinci instituta. To su:

1. samostalni posjed koji je zakonit, istinit i pošten,
2. protek vremena neprekinutog posjedovanja – 3 godine za pokretnine i 10 godina za nekretnine.¹¹⁵

Kao početni dan dosjedanja uzima se onaj dan kada je posjednik ušao u samostalni posjed neke stvari, a završava se posljednjeg dana potrebnog za dosjelost. Vezano za spomenuto vrijeme od 3 i 10 godina, ovisno je li riječ o pokretninama ili nekretninama, treba istaknuti situaciju glede posjedovanja „stvari u vlasništvu Republike Hrvatske, županija i jedinica lokalne i regionalne (područne samouprave) i s njima izjednačenih pravnih osoba, stvari u vlasništvu crkve i pravnih osoba koje rade u dobrotvorne svrhe“. U posjedovanju spomenutih stvari rok dosjedanja iznosi dvostruko te rok za dosjedanje pokretnina iznosi 6 godina, a za dosjedanje nekretnina 20 godina, naravno uz ispunjenje svih ostalih potrebnih uvjeta koji su potrebni za takvo stjecanje vlasništva.¹¹⁶

Pored navedenih pretpostavki u obzir prvo moramo uzeti, već spomenute dvije opće pretpostavke za stjecanja vlasništva – sposobnost stjecatelja i sposobnost stvari. Prema našem zakonodavstvu postoji opća odredba koja vrijedi za svaki način stjecanja vlasništva te shodno njoj svaka fizička i pravna osoba može stjecati vlasništvo te je skoro svaka stvar podobna za takvo stjecanje, a izuzetci naravno postoje te su propisani zakonom. Kada su ispunjene ove dvije opće pretpostavke dolazimo do razrade ostalih. Naime, posjed određene pokretnine/nekretnine isključivo mora biti samostalan, a o njegovoj samostalnosti govorimo kada neposredni posjednik stvar posjeduje kao da je ona u njegovom vlasništvu te ne priznaje višu vlast posrednog posjednika. Sama samostalnost posjeda se predmnijeva te je teret pobijanja na suprotnoj strani koja tvrdi drukčije.¹¹⁷ Takav posjed, osim što mora biti samostalan, ujedno mora biti i pošten, zakonit i istinit

¹¹⁵ Čl. 159. st. 2. ZV-a.

¹¹⁶ Opširnije vidi u: čl. 159. i 160. ZV-a promatrajući i odredbe o prekidu i zastoju vremena dosjedanja koje u ovom radu neće biti detaljnije obrađene s obzirom da osnovnu temu rada.

¹¹⁷ Čl. 11. st. 2. i st. 3. ZV-a.

(kvalificirani posjed, posjed određene kakvoće). Poštenje posjeda smatra se subjektivnom značajkom posjednika, dok zakonitost i istinitost posjeda promatramo objektivnom značajkom posjeda.¹¹⁸ O njima ćemo u nastavku nešto detaljnije.

3.2.1.1. Pošteni posjed

S obzirom na to da zakonodavstvo pruža definiciju poštenja prema kojoj se posjed smatra poštenim onda kada posjednik nije znao niti je imao razloga posumnjati da mu ne pripada pravo na posjed stvari¹¹⁹, u daljnjem tekstu ćemo se više pozabaviti sudskim tumačenjima kada se takav posjed ne smatra poštenim. Naime, zakonodavstvo je pružilo samo opću definiciju čija se razrada ostvaruje u sudskoj praksi s različitim sudskim tumačenjima, a sud o tome je li posjednik bio u dobroj vjeri ili nije odlučuje prema okolnostima slučaja i pravilima iskustva. Primjerice tako prema odluci Županijskog suda u Bjelovaru: „Ne može se smatrati poštenim posjedom ukoliko je neposredni posjednik cijele nekretnine tijekom posjedovanja znao da mu ne pripada pravo na cijelu nekretninu zato što je znao da postoje ostali suvlasnici koji se nikada nisu odrekli tog prava te mu je bio poznat vlastiti pravni temelj stjecanja kao i pravni temelj stjecanja ostalih suvlasnika.“¹²⁰ Sud je pritom zaključio da je navedeno „tužiteljici sasvim sigurno bilo poznato, odnosno nije joj nikako moglo ostati nepoznato“ te da „vršenje posjeda preko njenog suvlasničkog dijela nema potrebnu kvalitetu – poštenje“.

Nadalje, možemo uputiti na to kako Županijski sud u Varaždinu navodi: „Ukoliko je tužitelj stan koristio temeljem stanarskog prava, a ne kao vlasnik, tada mu nedostaje kvaliteta poštenosti posjeda tog stana, pa isti ne može steći temeljem instituta dosjelnosti.“¹²¹ Iz navedenog proizlazi da već sama činjenica korištenja stana na temelju stanarskog prava isključuje posjedovanje u dobroj vjeri. Isti stav zauzeo je i Vrhovni sud navodeći „Međutim, već i sama činjenica da je prednik tužiteljice bio nositelj stanarskog prava isključuje postojanje pretpostavki za stjecanje vlasništva

¹¹⁸ Mihelčić, G., *Dosjelnost*, Pravo u gospodarstvu, časopis za gospodarsko-pravnu teoriju i praksu, 2020., str. 1128.

¹¹⁹ Čl. 18. st. 3. ZV-a.

¹²⁰ Sentenca: „U zemljišnoj knjizi upisani suvlasnik i posjednik cijele nekretnine, koji je tijekom stjecanja i vršenja tog posjeda bio upoznat sa pravnim temeljom (nasljeđivanje) te načinom stjecanja suvlasništva ostalih upisanih suvlasnika i neposjednika, sa vremenom tog stjecanja te osobom od koje je stečeno, i sa time da nakon tog stjecanja ti suvlasnici nisu nikada na nedvojbeno jasan način očitovali volju o odricanju od toga prava - zna da mu ne pripada pravo na posjed cijele nekretnine već da djelomično posjeduje i tuđu nekretninu, pa se u tom dijelu ne može smatrati savjesnim posjednikom niti takav posjed može biti temelj za stjecanje prava vlasništva.“ ŽS u Bjelovaru, GŽ-2458/2013-2 od 30. 1. 2014. (16. siječnja 2023.).

¹²¹ ŽS u Varaždinu, GŽ 1893/2018-2 od 16. 9. 2019. (16. siječnja 2023.).

dosjelošću, jer je prednik tužiteljice znao da stan ne koristi kao vlasnik, već samo kao nositelj stanarskog prava, pa mu nedostaje ona kvaliteta posjeda koju pretpostavlja institut stjecanja vlasništva putem dosjelošti.“¹²² Navedeno poštenje je u ovom kontekstu relevantno za uračunavanje vremena posjedovanja od strane prednika, no one uračunava samo ako su prednici neprekidno i samostalno posjedovali određenu stvar te je njihov posjed ujedno bio pošten, zakonit i istinit, a iz presude vidimo utjecaj kakvoće posjeda na uračunavanje vremena.¹²³

Za razliku od rimskog prava, poštenje u suvremenom hrvatskom pravu mora postojati tijekom cijelog vremenskog razdoblja posjedovanja stvari te ono prestaje onoga trenutka kada osoba sazna da joj ne pripada pravo na posjed.¹²⁴ Doduše, u skladu sa čl. 18. st. 3. ZV-a navedeno treba shvatiti na način da kada sud ili neko drugo nadležno tijelo donese odluku da pravo na posjed ne pripada određenoj osobi, smatra se da je takav posjed nepošten od časa kada je primio tužbu odnosno od časa kada je pokrenut neki drugi postupak pred nadležnim tijelom. Primjenu navedene odredbe u praksi možemo vidjeti u odluci Vrhovnog suda koji je naveo: „svakako da makar nakon donošenja rješenja od 14. studenog 1986. godine kojim je odbijen zahtjev tužitelja za priznanje prava vlasništva spornih nekretnina uzurpacijom općenarodne imovine te naloženo tužiteljima da sporne nekretnine odmah napuste trebalo je uzeti da su tužitelji saznali da nekretnine nisu njihove, te da bar od tada njihov posjed nije pošten“, a čime je ukinuo ranije presude Općinskog i Županijskog suda navodeći važnost takvog rješenja i isticanja kako se smatra da su stranke barem od tada nepoštene zato što im nakon takve odluke nije moglo ostati nepoznato da im ne pripada pravo na posjed zemljišta pa shodno tome ne postoje pretpostavke za stjecanje vlasništva dosjelošću.¹²⁵

Ono što je ostalo isto kao u rimskome pravu jest predmnijeva dobre vjere; smatra se da je posjed pošten sve dok se ne dokaže suprotno, a teret dokazivanja je na onome koji tvrdi drukčije uz postojanje jedne iznimke. Naime, Vrhovni sud je zauzeo stajalište prema kojemu „iako postoji zakonska presumpcija savjesnog posjeda, nesavjesnost posjeda ne treba dokazivati protivna stranka kad iz navoda samog posjednika proizlazi da je njegov posjed nesavjestan“.¹²⁶

¹²² VSRH, Rev 1307/2007-2 od 28. 10. 2008. (16. siječnja 2023.).

¹²³ Opširnije vidi: čl. 160. ZV-a.

¹²⁴ Vidi opširnije o razlozima te promjene u: Held, H.-R., *op. cit.* u bilj. 55, str. 135 i sl.

¹²⁵ VSRH, Rev 585/2000-2 od 24. 8. 2000. (16. siječnja 2023.).

¹²⁶ VSRH, Rev 1953/84 od 8. 1. 1985. (16. siječnja 2023.).

Za kraj, spomenut ćemo i sadržaj sudskih odluka u kojima je određeno stjecanja vlasništva dosjelošću s isticanjem zahtjeva za poštenjem posjeda. Županijski sud u Splitu potvrdio je presudu Općinskog suda u Splitu, Stalne službe u Trogiru obrazlažući svoju presudu na sljedeći način: „Naime, tužiteljica je predmetnu nekretninu stekla ugovorom o dosmrtnom uzdržavanju sklopljenim 2006. sa svojom majkom A. T., kojoj je predmetna nekretnina pripala nasljeđivanjem i diobom s ostalim nasljednicima još 1982., te su roditelji tužiteljice na navedenoj nekretnini izgradili obiteljsku kuću, pri čemu ni tužiteljicu, niti njezine prednike nitko nije ometao u mirnom i nesmetanom korištenju navedene nekretnine, pa je njezin posjed pošten jer se temelji na valjanom pravnom osnovu. Tužiteljičin posjed nije pribavljen silom, potajno ili prijevarom, niti zlouporabom povjerenja, pa je njezin posjed istinit, a kako tužiteljica pri stjecanju posjeda nije znala niti je s obzirom na okolnosti imala dovoljno razloga posumnjati da joj ne pripada pravo na posjed, to je njezin posjed i pošten, odnosno ima sve kvalitete koje se traže odredbom članka 18. ZV-a.“ Također, jedan od takvih primjera možemo pronaći u sentenci Županijskog suda u Varaždinu: „Kada među nasljednicima nije sporno da je ostavitelj darovao određenu nekretninu za života predajom iste u posjed obdareniku, ali i da o tom darovanju nije sastavljen pisani ugovor o darovanju, onda usprkos toga što nije sastavljen ugovor o darovanju je obdarenik stekao pravo vlasništva nad darovanom nekretninom – dosjelošću, upravo stoga što je imao pošten posjed nekretnine u zakonom predviđenom vremenu za stjecanje prava vlasništva dosjelošću.“¹²⁷ Iz navedenog možemo zaključiti kako je posjed nekretnine bio zakonit, istinit i pošten te da su ispunjeni uvjeti za stjecanje vlasništva dosjelošću nad navedenom nekretninom. Sud navodi da iako ugovor o darovanju nije sklopljen u pisanom obliku, za njega je nesporno da je ugovor realiziran te da darovatelj nije bio u zabludi prilikom predaje nekretnine u posjed, a suprotno tuženik nije uspio dokazati.

3.2.1.2. Zakonit posjed

Posjed se smatra zakonitim „ako posjednik ima valjani pravni temelj toga posjedovanja“.¹²⁸ Kao valjani pravni temelj možemo uzimati pravni posao, odluka vlasti ili pravna činjenica uz koju pravni propis neposredno veže stjecanja vlasništva. Za razliku od presumpcije samostalnosti

¹²⁷ ŽS u Varaždinu, Gž 1136/2018-2 od 14. 11. 2019. (28. siječnja 2023.).

¹²⁸ Čl. 18. st. 1. ZV-a.

i poštenosti posjeda, kod zakonitosti posjeda to nije slučaj. Naime, zakonitost se ne predmnijeva, već je teret dokaza na posjedniku koji tvrdi da je stekao određenu stvar posjedovanjem.¹²⁹

Kako bi se posjed smatrao zakonitim od iznimne je važnosti da se posjed temelji na valjanom i objektivno postojećem pravnom temelju, a nije dovoljan putativni titul. Ako je posjed utemeljen na ništetnom pravnom poslu smatrat će se da je nezakonit, a ukoliko je riječ samo o pobojnem pravnom temelju to neće dovesti do nezakonitosti posjeda, a do istoga će doći samo onda ako se isti poništi.¹³⁰ O navedenom problemu se očitovao i Vrhovni sud u jednoj svojoj presudi navodeći: „U navedenom stanju stvari, ukoliko je ugovor na koji se isključivo poziva tužitelj kao pravni temelj svog posjedovanja ništetan, riječ je o nezakonitom posjedu (nema valjanog pravnog temelja posjedovanja), čime je isključena mogućnosti stjecanja prava vlasništva tužitelja nad predmetnom nekretninom redovnom dosjelošću u smislu odredaba zakona“.¹³¹

3.2.1.3. Istinit posjed

Istinitost posjeda je, uz zakonitost, jedna od objektivnih pretpostavki posjeda koja se ne predmnijeva, a teret dokazivanja je na posjedniku koji se poziva na dosjelost. Istinitost, kao i zakonitost, postoji ili ne postoji u trenutku stjecanja posjeda odnosno iste se kasnije tijekom posjedovanja ne mogu izgubiti. Ako je netko stekao posjed na neki od nedozvoljenih načina, to se tijekom posjedovanja ne može popraviti, a ako nije stekao na neki od nedozvoljenih načina, to se također ne može izmijeniti.¹³²

Nedozvoljenim načinima smatramo stjecanje posjeda silom (primjena fizičke sile ili prijetnje), prijevarom, potajno (bez znanja trenutnog posjednika) i zlouporabom povjerenja (pretvaranje posjeda nižeg stupnja u posjed višeg stupnja, pretvaranje iz neposjeda u posjed).¹³³ Međutim, sve i kada je posjed pribavljen na jedan od navedenih načina on se može umiriti, a smatrat će se mirnim od onog trenutka kada bivšem posjedniku prestane pravo da štiti tako oduzeti posjed.¹³⁴ Takav posjednik se može poslužiti dopuštenom samopomoći ili podnošenjem tužbe sudu u roku od 30 dana od dana saznanja za čin smetanja i posjednika odnosno maksimalno godinu

¹²⁹ Mihelčić, G., *op. cit.* u bilj. 118, str. 1133.

¹³⁰ Žuvela, M., *op. cit.* u bilj. 108, str. 82.

¹³¹ VSRH, Rev-954/12 od 19.2.2014., a prema: Mihelčić G., *op. cit.* u bilj. 118, str. 1134.

¹³² Usp. Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z., *op. cit.* u bilj. 6, str. 563.

¹³³ Mihelčić, G., *op. cit.* u bilj. 118, str. 1135.

¹³⁴ Čl. 18. st. 2. ZV-a.

dana od dana nastanka smetanja. U slučaju nekorištenja navedenih sredstava nemiran posjed postaje miran te se novi posjednik može služiti svim navedenim sredstvima u svrhu obrane posjeda pa čak i protiv bivšeg posjednika.¹³⁵

3.2.2. *Izvanredna dosjelost*

Pored redovite dosjelosti naše zakonodavstvo razlikuje i izvanrednu dosjelost kojom se omogućava stjecanje vlasništva poštenim posjednicima, a koji ne posjeduju ostala dva potrebna elementa za dosjelost: zakonitost i istinitost posjeda. Iz navedenog možemo zaključiti kako dosjedanje nikako nije moguće bez poštenja, dok su zakonitost i istinitost opcionalni, a isto je naveo i Vrhovni sud u svojoj presudi: „nepošten (nesavjestan) posjednik ne može steći vlasništvo nekretnine dosjelošću – ni redovnom niti izvanrednom“.¹³⁶ Inače, pod izvanrednom dosjelošću smatra se neprekinuto samostalno posjedovanje pokretnine 10 godina, a nekretnine 20 godina, pod pretpostavkom, kako je rečeno, da je posjednik barem pošten.

U slučaju posjedovanja „stvari u vlasništvu Republike Hrvatske, županija i jedinica lokalne i regionalne (područne samouprave) i s njima izjednačenih pravnih osoba, stvari u vlasništvu crkve i pravnih osoba koje rade u dobrotvorne svrhe“ taj rok se udvostručuje te on iznosi 20 godina za pokretne, a 40 godina za nepokretne stvari.¹³⁷ I u ovom slučaju je moguće uračunavanje vrijeme dosjelosti poštenog prednika, a isto će biti moguće i onda kada je prednik bio kvalificirani posjednik (zakonit, istinit i pošten posjed), ali će se za završetak dosjelosti gledati rok koji je potreban za izvanrednu dosjelost.¹³⁸ Za primjer izvanredne dosjelosti možemo uzeti u obzir presudu Županijskog suda u Rijeci gdje je stranci odbijen tužbeni zahtjev za utvrđivanja vlasništva stana dosjelošću zato što bez obzira na to što je njezin posjed pošten i istinit te ispunjava uvjete za izvanrednu dosjelost (zakonit nije jer je grafološkim vještačenjem utvrđeno da je prodavateljjev potpis na kupoprodajnom ugovoru krivotvoren), sud je utvrdio kako stranka i njezin prednik (otac) nisu dovoljan broj godina bili u samostalnom posjedu (bili su 16) te time nisu ispunjene sve pretpostavke za takav način stjecanja vlasništva.¹³⁹

¹³⁵ Žuvela, M., *op. cit.* u bilj. 108, str. 82 – 83.

¹³⁶ VSR, Rev 1519/09-2 od 23. 3. 2011. (18. siječnja 2023.).

¹³⁷ Čl. 159. st. 3. i 4. ZV-a.

¹³⁸ Klarić, P.; Vedriš, M., *op. cit.* u bilj. 3, str. 277.

¹³⁹ Sentenca: „Tužitelju će se priznati stjecanje prava vlasništva dosjelošću na nekretnini ukoliko je tužitelj bio u kvalificiranom posjedu nekretnine u razdoblju od 10 godina, no ukoliko tom posjedu nedostaje zakonitost, tada će se

4. ZAKLJUČAK

Važnost instituta dosjelogosti kao jednog od načina stjecanja vlasništva osvjedočena je činjenicom da je ona bila prepoznata i pravno regulirana uređena još u najstarijem razdoblju rimskoga prava, a nakon čega je prošla kroz znatne promjene. Prvo spominjanje navedenog instituta bilježi se još u doba Zakonika XII ploča, a sa svrhom potvrđivanja privatnog vlasništva na zauzetim zemljištima. Smatra se da je upravo zbog toga, kao i ograničene veličine zajednice, određen iznimno kratak rok kontinuiranog posjedovanja, a on je iznosio dvije godine za zemljišta i godinu dana za sve ostale stvari. U samim počecima instituta dosjelogosti (*usucapio*), njegovo uređenje je bilo rudimentarno jer se tražilo samo da osoba posjeduje neku stvar kroz određeno vrijeme, no vremenom su uvedena razna ograničenja, kao i posebne pretpostavke, vjerojatno i u vezi s promijenjenim svrhama instituta. Tako je uz ranije posjedovanje (*usus, possessio*) sposobne stvari (*res habilis*) kroz određeno vrijeme (*tempus*), bilo potrebno da je posjed bio stečen na temelju valjanog pravnog naslova (*iustus titulus*) i u dobroj vjeri (*bona fides*). Pretpostavka dobre vjere je bila ispunjena onda kada kod posjednika postoji uvjerenje da ga je određeni pravni naslov učinio vlasnikom objekta dosjelogosti. Naime, on je trebao vjerovati da je pravni temelj valjan, te da bi po redovnom tijeku stvari postao vlasnikom, no kasnije bi se ispostavilo da to nije postao, zbog čega bi se i morao pozivati na to da je vlasništvo stekao dosjelošću. Ova pretpostavka se u vlasničkoj parnici presumirala, a da bi proizvela učinke nakon određenog vremena bilo je potrebno da *bona fides* postoji samo u trenutku stjecanja posjeda dok naknadno saznanje o suprotnom ne bi narušilo poštenje posjednika.

U klasično doba, sa širenjem Carstva i dodjelom zemljišta u provincijama privatnicima na uporabu, koja se već prenosila generacija, pojavljuju se i instituti *longi temporis praescriptio* i *longissimi temporis praescriptio*, ali su oni bili užeg djelovanja jer ni *ius civile* nije bio djelatna u provincijama u punom smislu koji bi uključio i kviritsko vlasništvo i *usucapio*. Naime, navedenim institutima posjednik ne bi bio u mogućnosti postati vlasnikom zemljišta već bi jedino bio u mogućnosti uložiti prigovor zastare protiv vlasnikove tužbe (koja je bila *utilis*) te time odbiti zahtjev. Jednostavno rečeno, navedeni instituti su više bili kazne nemarnim vlasnicima negoli

tužitelju priznati stjecanje prava vlasništva dosjelošću protekom razdoblja od 20 godina, te upravo kada sud utvrdi da je ugovor o kupoprodaji nekretnine kojim je tužitelj stekao posjed bio potpisan od nevlasnika, tada je ispravan zaključak suda da takav posjed nema zakonitost i da je potrebno proteći 20 godina za stjecanje prava vlasništva dosjelošću“. ŽS u Rijeci, Gž 1222/2020-2 od dana 31. 3. 2022. (18. siječnja 2023.).

nagrade posjednicima. Dolaskom Justinijana na vlast došlo je do znatnih promjena spajanjem instituta *usucapio* i *longi temporis praescriptio* u jedno pod nazivom redovite dosjelogosti uz zadržavanje spomenutih pretpostavki no s izmjenom glede potrebnog vremenskog perioda posjedovanja koji iznosi tri godine za pokretne stvari i deset godina za nekretnine. Osim redovite dosjelogosti, on po uzoru na *longissimi temporis praescriptio* uvodi i izvanrednu dosjelogost koja je također imala samo ulogu zastare vlasničke tužbe protekom roka od 30 godina, ali je ipak omogućeno stjecanje prava vlasništva kada je posjednik bio *bonae fidei possessor*.

Rimsko pravo, u prvom redu kako ga je sačuvao Justinijan, smatra se i temeljem postojanja sadašnjeg prava, a uspoređujući sve prethodno i sljedeće što ćemo navesti, možemo uvidjeti da to zaista i je tako glede dosjelogosti. Naime, naše hrvatsko zakonodavstvo razlikuje redovitu i izvanrednu dosjelogost, a osim pokretnina i nekretnina moguće je dosjesti i pravo stvarne služnosti. Iako je dosjelogost jedan od rjeđih načina stjecanja vlasništva, posebno s obzirom na derivativne načine, takav način stjecanja ipak se smatra iznimno važnim, a s ciljem usklađivanja faktičnog s pravnim stanjem. Pritom da bi posjednik mogao steći vlasništvo određene stvar potrebno je da se ispune sljedeće posebne pretpostavke: pravni temelj stjecanja, samostalni posjed koji mora bit zakonit, istinit i pošten, posjedovanje kroz 3 godine za pokretnine i 10 godina za nekretnine.

U radu smo uputili na neke presude kroz koje je vidljivo kako se zahtjev za poštenjem posjeda ogleda u praksi. Pritom, poštenje se presumira kao i u rimskom pravu, ali ovdje nailazimo na jednu značajnu razliku, a to je da posjednikovo naknadno saznanje o tome da mu ne pripada pravo na posjed narušava poštenost takvog posjeda. Dakako, od posjednika se ne očekuje da on tijekom svoga posjedovanja stalno propituje je li on uistinu ima pravo na taj posjed, je li stvar zaista kupio od pravog vlasnika i tako dalje, već ovdje govorimo o situaciji kada sud ili drugo nadležno tijelo donesu odluku da osobi ne pripada pravo na posjed stvari. Tada se uzima da je osoba bila nepoštena od trenutka podnošenja tužbe ili pokretanja postupka pred nekim drugim tijelom. Osim redovite, postoji i izvanredna dosjelogost koja omogućava stjecanja vlasništva poštenim posjednicima koji nemaju istodobno zakonit i istinit posjed. Upravo zbog izostavljanja ovih pretpostavaka, povećano je potrebno vrijeme posjedovanja, a ono iznosi duplo od spomenutih kod redovite dosjelogosti. Važno za istaknuti je činjenicu da se poštenje smatra iznimno važnom pretpostavkom za stjecanje vlasništva dosjelošću upravo zato što ne mogu nastupiti učinci niti redovite niti izvanredne dosjelogosti ako posjednik nije bio pošten.

5. POPIS LITERATURE

1. Bačić, A., *Komentar Ustava Republike Hrvatske*, Sveučilišta u Splitu, Split, 2002.
2. Baldus, C., *Possession in Roman Law* u: Du Plessis, P. J.; Ando, C.; Tuori, K., *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, Oxford, New York, 2016.
3. Boras, M.; Margetić, L., *Rimsko pravo*, Treće dopunjeno izdanje, Rijeka, 1998.
4. Brajković, L., *Stjecanja prava vlasništva dosjelošću*, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, vol. 55, br. 107, 2021., str. 36 – 75.
5. Brežanski, J., *Dosjelost kao način stjecanja stvarnih prava*, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 20, br. 2, 1999., str. 529 – 552.
6. Buckland, W.W.; Stein, P., *A Text-book of Roman Law from Augustus to Justinian*, Third edition, Cambridge, 1963.
7. Capogrossi Colognesi L., *Ownership and power in Roman law* u: Du Plessis, P. J.; Ando, C.; Tuori, K., *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, Oxford, New York, 2016.
8. Diosdi, G., *Ownership in ancient and preclassical Roman law*, Budimpešta, 1970.
9. Du Plessis, P. J., *Borkowski`s Textbook on Roman Law*, Sixth Edition, Oxford, 2020.
10. Eisner, B.; Horvat, M., *Rimsko pravo*, Zagreb, 1948.
11. Epstein, R., A., *The economic structure of Roman property Law*, u: Du Plessis, P. J.; Ando, C.; Tuori, K., *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, Oxford, New York, 2016., str. 513 – 523.
12. Gavella, N.; Alinčić, M.; Hrabar, D.; Gliha, I.; Josipović, T.; Korac, A.; Baretić, M.; Nikšić, S., *Europsko privatno pravo*, Zagreb, 2002.
13. Gavella, N.; Josipović, T.; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković Z., *Stvarno pravo*, Svezak prvi, II. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2007.
14. Hausmaninger, H.; Gamauf, R., *A Casebook on Roman property law*, Beč, 2003.
15. Henrik, Riko, H., *Mala fides superveniens (non) nocet kod dosjlosti u rimsko-kanonskoj pravnoj tradiciji i suvremenim pravnim sustavima*, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, vol. XII, 2021., str. 131 – 151.
16. Horvat, M.; Petrak, M., *Rimsko pravo*, XVII. Izmijenjeno i dopunjeno stanje, Zagreb, 2022.
17. Josipović, T., *Zemljišnoknjižno pravo*, Zagreb, 2001.

18. Jurin Bakotić, V., *Građanskopravna zaštita prava vlasništva i njeno ostvarivanje pred sudom*, Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, br. 1-2, 2014., str. 143 – 154.
19. Katančević, A., *Bona fides kao uslov uzukapije u klasičnom rimskom pravu*, Beograd, 2012.
20. Klarić, P.; Vedriš, M., *Građansko pravo, Opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo*, XIV. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2014.
21. Kurtović, Š., *Hrestomatija opće povijesti prava i države*, I. knjiga, Stari i srednji vijek, Zagreb, 1999.
22. Maffi, A., *Family and Property Law*, u: Gagarin, M.; Cohen, D. (ur.), *The Cambridge Companion to Ancient Greek Law*, Cambridge, 2005., str. 254 – 266.
23. Mihelčić, G., *Dosjelost*, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, vol. 24, 2019., str. 171 – 221.
24. Mihelčić, G., *Dosjelost*, Pravo u gospodarstvu, časopis za gospodarsko-pravnu teoriju i praksu, 2020., str. 1117 -1167
25. Mousourakis, G., *Fundamentals of Roman Privat Law*, Berlin, Heidelberg, 2012.
26. Mousourakis, G., *Roman Law and the Origins of the Civil Law Tradition*, Auckland, 2015.
27. Omejec, J., *Ustavno i konvencijsko jamstvo prava vlasništva* u: Kačer, H.; Momčinović, H.; Žuvela, M., *Liber amicorum in honorem Jadranko Crnić (1928. – 2008.)*, Zagreb, 2009., str. 139. – 187.
28. Petrak, M., *Koncepcija generalne vindikacijske tužbe u rimskoj pravnoj tradiciji i de lege ferenda*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 63, br. 5 – 6, 2013., str. 1037 – 1062.
29. Petrak, M., *Rimsko pravo kao pozitivno pravo u Republici Hrvatskoj: prilog tumačenju Zakona o načinu primjene pravnih propisa donesenih prije 6. travnja 1941. godine*, Hrvatska pravna revija, vol. 6, br. 10, 2006., str. 1 – 11
30. Riggsby, A. M., *Roman Law and the Legal World of the Romans*, Austin, 2010.
31. Romac, A., *Izvori rimskog prava, Latinski tekstovi s prijevodom*, Zagreb, 1973.
32. Romac, A., *Justinijan Institucije*, Zagreb, 1994.
33. Romac, A., *Minerva. Florilegij latinskih izreka*, Zagreb, 1988.
34. Romac, A., *Rimsko pravo*, V. izdanje, Zagreb, 1994.
35. Smerdel, B., *Ustavno uređenje europske Hrvatske*, Narodne novine, Zagreb, 2013.
36. Vizner, B., *Komentar Zakona o osnovnim vlasničkim odnosima*, Zagreb, 1980.

37. Watson, A., *The Digest of Justinian*, Philadelphia, 1985.
38. Žuvela, M., *Dosjelost – Ustanova našega građanskog prava*, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse: građansko, trgovačko, radno i procesno pravo u praksi, vol. 6, 1999., str. 73 – 97.
39. Žuvela, M., *Stjecanje vlasništva nekrenine dosjelošću 1. dio, Neki postupovni aspekti*, Informator, br. 5800 – 5801, 7. i 10.10.2009., str. 5 - 6.
40. Žuvela, M., *Stjecanje vlasništva nekrenine dosjelošću 2. dio, Neki postupovni aspekti*, Informator, br. 5802, 14.10.2009., str. 5 - 6.
41. Žuvela, M., *Vlasničkopravni odnosi, Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Zakon o zemljišnim knjigama*, Zagreb, 2014.

Zakoni

1. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Protokol 1.
2. Zakon o izvlaštenju i određivanju naknada, Narodne novine, br. 74/14, 69/17, 98/19
3. Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Narodne novine, br. 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14, 81/15, 94/17
4. Zakon o zemljišnim knjigama, Narodne novine, br. 63/19, 128/22
5. Zakon o parničnom postupku, Narodne novine, br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19
6. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14

Sudske odluke

1. Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 1953/84 od 8. 1. 1985.
2. Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 585/2000-2 od 24. 8. 2000.
3. Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 1307/2007-2 od 28. 10. 2008.
4. Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 1519/09-2 od 23. 3. 2011.
5. Županijski sud u Bjelovaru, GŽ-2458/2013-2 od 30. 1. 2014.

6. Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-954/12 od 19. 2. 2014.
7. Županijski sud u Varaždinu, GŽ 1893/2018-2 od 16. 9. 2019.
8. Županijski sud u Varaždinu, Gž 1136/2018-2 od 14. 11. 2019.
9. Županijski sud u Rijeci, Gž 1222/2020-2 od 31. 3. 2022.